

Veileder til forskrift om økologisk produksjon og merking av økologiske landbruksprodukter og næringsmidler, av 4. oktober 2005 nr. 1103

VEILEDER **B**

Utfyllende informasjon om
økologisk landbruksproduksjon

23.08.2007

Innhold

1	FORORD	5
1.1	Økologisk produksjon - idébakgrunn og målsetning.....	5
1.2	Regelverket på økologiområdet.....	6
2	INSPEKSJON, GODKJENNING OG KRAV TIL DOKUMENTASJON	7
2.1	Samdrifter	7
3	ØKOLOGISK PLANTEPRODUKSJON	8
3.1	Godkjenning av skifter/areal	8
3.2	Karens.....	8
3.2.1	Karenstider	9
3.2.2	Andre forhold ved beregning av karenstid ved innmelding av areal.....	9
3.3	Parallellproduksjon	11
3.3.1	Unntaksmuligheter for parallellproduksjon av samme sort	11
3.4	Næringstilførsel.....	12
3.4.1	Vekstskifte	12
3.4.2	Økologisk gjødsel	12
3.4.3	Ikke-økologisk gjødsel	13
3.5	Regulering av ugras, skadedyr og sykdommer	15
3.6	Formeringsmateriale	15
3.6.1	Frø og settepotet	15
3.6.2	Vegetativt formeringsmateriale utenom settepotet	16
3.6.3	Produksjon av frø, såvare og vegetativt formeringsmateriale	16
3.7	Krav til vekstmedium i pottes, kar og benker.....	17
3.8	Veksthusproduksjon.....	17
3.9	Høsting av spiselige planter og plantedeler fra utmark	19
3.10	Økologisk sopp.....	19
3.11	Andre vekster.....	20
4	ØKOLOGISK HUSDYRHOLD	21
4.1	Omlegging og karenstid	21
4.1.1	Samtidig omlegging av arealer og besetning	22
4.2	Godkjenning og identifikasjon av animalske produkter.....	22
4.3	Parallellproduksjon	23
4.3.1	Unntaksmuligheter for parallellproduksjon av samme art husdyr	23
4.4	Dyrenes opprinnelse og innkjøp av dyr	23

4.4.1	Førstegangs etablering av husdyrbesetning	24
4.4.2	Fornyng eller gjenetablering av husdyrbesetning ⁵⁵	24
4.4.3	Fornyng med konvensjonelle hunddyr for avl	25
4.4.4	Vilkår for å få tillatelse til å kjøpe inn konvensjonelle dyr	25
4.4.5	Fornyng med konvensjonelle hanndyr for avl	25
4.5	Transport av dyr	25
4.6	Fôr	26
4.6.1	Melk	26
4.6.2	Beiter og grovfôr	27
4.6.3	Beitebruk	27
4.6.4	Karensfôr	28
4.6.5	Bruk av konvensjonelt fôr	28
4.6.6	Ensileringsmidler	29
4.6.7	Oppsummering, bruk av ulike typer fôr	30
4.7	Sykdomsforebygging og veterinærbehandling	30
4.8	Reproduksjon	31
4.9	Fysiske inngrep	32
4.10	Besetningstetthet	32
4.11	Husdyrrom	32
4.11.1	Oppbinding	34
4.11.2	Husdyrrom: spesielt for storfe	34
4.11.3	Husdyrrom: spesielt for sau	34
4.11.4	Husdyrrom: spesielt for griser	34
4.11.5	Dyreslag tilpasset helårs utegange	35
4.11.6	Rengjøring og skadedyrbekjempelse i husdyrrom	35
4.12	Utearealer- sommer og vinter	35
4.13	Spesielle regler for fjørfe	36
4.13.1	Husdyrrom for fjørfe	36
4.13.2	Luftegård	37
4.13.3	Slaktealder	38
4.14	Spesielle regler for kaninhold	39
4.14.1	Karenstid	39
4.14.2	Ute- og inneareal	39
4.14.3	Fôring	39
4.14.4	Reproduksjon	39
5	ØKOLOGISK BIRØKT	40
5.1	Generelt om økologisk birøkt	40
5.2	Inspeksjon, godkjenning og krav til dokumentasjon	40
5.3	Omlegging og karenstid ¹²⁹	41
5.4	Parallellproduksjon	41
5.5	Bienes opprinnelse	41
5.5.1	Fornyng eller gjenetablering	41

5.6	Plassering av bigårdene.....	41
5.6.1	Unntak fra kravet om bigårdens plassering.....	42
5.7	Fôr.....	42
5.8	Sykdomsforebygging og veterinærbehandling.....	43
5.9	Håndtering av biene	44
5.10	Egenskaper ved bikuber og materialer som brukes i birøkt.....	44
5.10.1	Bikuber	44
5.10.2	Voks	44
5.11	Rengjøring og desinfeksjon.....	45
6	LISTER.....	46
	Liste 1: Ikke-økologisk gjødsel og strømidler.....	46
	Liste 2: Plantevern	48
	Liste 3: Fôrmidler, ingredienser og tilsetninger i økologisk og ikke-økologisk fôr	51
	Liste 4: Produkter til rengjøring og desinfisering av og skadedyrbekjempelse i bygninger og anlegg til husdyr	57
	Liste 5: Største tillatte dyretall per dekar	58
	Liste 6: Minste innendørs- og utendørsareal og andre bygningskarakteristika for forskjellige produksjonsdyr	59

1 Forord

Denne veilederen (Veileder B) er utarbeidet av Mattilsynet med faglig bistand fra Debio. Det er også utarbeidet en felles veileder for produksjon, foredling, lagring, import og omsetning av økologiske landbruksprodukter, næringsmidler og fôrvarer (Veileder A) og en som gir utfyllende informasjon om foredling, lagring, import og omsetning av økologiske landbruksprodukter, næringsmidler og fôrvarer (Veileder C). [Veilederne](#) utfyller hverandre og må leses i sammenheng.

I veilederne gis det en utfyllende beskrivelse av regelverket som gjelder på økologiområdet. Veilederne skal også bidra til aktiv, ensartet og samordnet forvaltning på området.

1.1 Økologisk produksjon - idébakgrunn og målsetning

Økologisk landbruk er en egen definert driftsform eller produksjonsmetode som det er fastsatt detaljerte minstekrav til. Driftsformen innebærer et allsidig driftsopplegg med bruk av naturlige fornybare ressurser som husdyrgjødsel, belgvekster og fôrvekster, som gjør at jordas fruktbarhet opprettholdes og på lang sikt forbedres.

Det er satt klare begrensninger på tillatt mengde gjødsel og fôr importert til gården. Bruk av plantevernmidler er også strengt regulert og svært begrenset da det er få stoffer som er tillatt å bruke. Det er forbud mot bruk av genmodifiserte organismer (GMO) og produkter avledet fra slike organismer.

Husdyrhold utgjør en integrert del av virksomheten på mange gårdsbruk med økologisk landbruksproduksjon¹. Husdyrene skal bidra til at det skapes likevekt i produksjonssystemet gjennom å dekke plantenes behov for næringsstoffer og øke mengden av organisk materiale i jorda. Det kan på den måten skapes balanse mellom jord, planter og dyr. Økologisk husdyrhold uten tilhørende areal er ikke tillatt, og besetningens størrelse skal stå i forhold til tilgjengelig areal for å unngå problemer med overbeiting, erosjon og forurensing av jord og vann. Alle dyr i økologisk husdyrhold skal i utgangspunktet ha tilgang til å gå ute.

Kunnskap og respekt for dyrenes egenart er selve grunnlaget for økologisk husdyrhold.

Husdyrene spiller en viktig rolle i økologisk landbruk av flere grunner:

- Klimaet i store deler av landet er slik at en stor del av det dyrkede arealet først og fremst egner seg til eng og annen fôrproduksjon.
- Det er store beiteressurser i fjell og utmark som bør benyttes til matproduksjon.
- Husdyrgjødsel er en viktig ressurs for økologisk drift, og vekstskifte med kløverrik eng er gunstig for jordens fruktbarhet.
- Husdyr i utmark bidrar til å holde ved like et kulturlandskap som fremmer biologisk mangfold.
- Husdyr på gården gjør det enklere å utnytte rester fra annen planteproduksjon til fôr.

For at en økologisk driftsenhet skal kunne fungere som en enhet og være minst mulig avhengig av tilførte ressurser utenfra, må sammenhengen mellom jord, planter og gjødsel være balansert.

¹ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/99) Vedlegg I, B, 1.1 - 1.4.

Det innebærer at hele gårdens husdyrhold må avpasses til arealgrunnlag og plantevekst både i type husdyr og mengde dyr.

Før produkter kan omsettes som økologiske, må høstarealene og produksjonsdyrene gjennom en karenstid. I denne tidsperioden skal reglene for økologisk plante- og husdyrproduksjon følges, men produktene kan ikke omsettes som økologiske². En karenstid er nødvendig for å bygge opp biologisk aktivitet i jorden, samt for å redusere uheldige ettervirkninger fra tidligere bruk av bl.a. kjemiske/syntetiske plantevernmidler. En gradvis omlegging, skifte for skifte, er ofte det mest hensiktsmessige.

Regler for økologisk husdyrhold omfatter alle domestiserte dyreslag, inkludert utegangersau og andre dyr som er under tilsyn. Økologisk bihold er beskrevet i et eget kapittel (se punkt 5). Produkter av dyr fra jakt og fiske omfattes ikke av økologiforskriften. -

1.2 Regelverket på økologiområdet

Forskrift av 4. oktober 2005 nr. 1103 om økologisk produksjon og merking av økologiske landbruksprodukter og næringsmidler (økologiforskriften) inneholder bestemmelser om hva som skal til for å kunne produsere og omsette landbruksprodukter, næringsmidler og fôrvarer som økologiske. Forskriften er fastsatt i medhold av lov av 19. desember 2003 nr. 124 om matproduksjon og mattrygghet mv. (matloven), og er i stor grad en henvisningsforskrift som i § 4 viser til de EU-forordninger med tilhørende endringsforordninger som er tatt inn i EØS-avtalen på dette området. Forordningene gjøres gjeldende i norsk rett som forskrift, jf. økologiforskriften § 4. Økologiforskriftens kapittel 2 inneholder nasjonale tilleggsbestemmelser.

Det er viktig å merke seg at de krav som følger av økologiregelverket gjelder i tillegg til kravene som de aktuelle virksomheter er pålagt i øvrig generelt og spesielt regelverk når det gjelder hygiene, helse, dyrevelferd og merking mv. Virksomheten kan selv velge om den ønsker å drive økologisk produksjon eller markedsføre produkter som økologiske. Et vilkår for å kunne gjøre dette er derfor at alle de krav som stilles til virksomheten i øvrig regelverk er oppfylt.

Regelverket, myndighetsfordelingen, tilsynet og bruk av sanksjoner på økologiområdet er utdypende forklart i [veileder A](#).

² Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 473/2002) Vedlegg I, A, 1.1 - 1.2.

2 Inspeksjon, godkjenning og krav til dokumentasjon

Det er ingen årlig frist for å legge om til økologisk drift, men tilknytning til kontrollordningen før 1. mai anbefales for å garantere inspeksjon i inneværende år. Kontrollorganet utfører gårdsinspeksjoner hele året, med hovedvekt av inspeksjoner i perioden mai – oktober.

Driftsbeskrivelsen, med tilhørende dokumentasjon, danner grunnlaget for økologisk godkjenning av planteproduksjonen og husdyrholdet. Det er utarbeidet en rettleder til hjelp ved utfylling av driftsbeskrivelsen. Denne rettlederen finnes på Debios hjemmesider (<http://www.debio.no>).

Vanlig dokumentasjon som skal være tilgjengelig ved den årlige inspeksjon er;

- a) fjorårets og årets regnskap og bilag
- b) skifteoversikt, økonomisk kartverk med inntegnet skifter m/arealstørrelser og skiftenummer
- c) godkjent gjødselplan/oversikt over faktisk gjødsling
- d) eventuelle fôrplaner, helsekort, Debios P3-skjema eller annen dokumentasjon ved bruk av utmark.
- e) rengjøringsjournal e.l. for husdyrproduksjon
- f) eventuell kopi av de to siste søknadene om produksjonstilskudd (fra 20.01 og 20.08)
- g) eventuell KSL-perm og noteringer

Opplysninger om areal og husdyr registreres hvert år på eget skjema³. Arealstørrelser og kulturer registreres per 31. juli i inneværende år. Opplysninger om husdyrproduksjoner og antall dyr registreres per 1. januar i inneværende år.

Mer informasjon om inspeksjon, godkjenning og krav til dokumentasjon er å finne i [veileder A](#).

2.1 Samdrifter

Samdrift mellom to eller flere økologiske virksomhet er tillatt. Dersom ikke alt areal og alle husdyr i samdriften skal legges om må forhold omkring parallellproduksjon avklares i driftsbeskrivelsen (se også punkt 3.3 om parallellproduksjon). Eget vedlegg til driftsbeskrivelsen må fylles ut.

Husdyropplysninger samdriften gir kontrollorganet må stemme overens med hva det evt. er søkt tilskudd for.

³ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 2491/2001), Vedlegg III, Særlige bestemmelser, A1, 2 og A2, 3.

3 Økologisk planteproduksjon

3.1 Godkjenning av skifter/areal

Arealer kan godkjennes skifte for skifte⁴. Inndeling og størrelse av skifter defineres av driftsansvarlig(e).

Skiftene må være konstante over år, og skiftenummer og areal kan ikke endres uten at kontrollorganet er kontaktet.

Hvert skifte kan kun klassifiseres med status konvensjonell, karens eller økologisk⁵.

Ved kjøp eller leie av nye arealer som skal legges om til økologisk drift, må kontrollorganet varsles. Økonomisk kartverk med inntegnet skifte(r) med arealstørrelser og skiftenummer må vedlegges.

Ved dyrking av økologiske matvekster må det være en randsoner mellom økologisk og ikke-økologisk areal⁶. Hensikten med randsonen er å hindre sammenblanding og at det økologiske arealet påvirkes av konvensjonelle driftsmidler som lettløselig mineralgjødsel og kjemiske plantevernmidler. I praksis kreves en randsoner som er 3 meter bred. Randsonen må ligge på økologisk drevet areal. Dersom det dyrkes matvekster i randsonen, må avlingen brukes og omsettes som konvensjonell vare. Hvis det dyrkes fôrvekster/fôrkorn i randsonen, kan avlingen brukes som økologisk fôr til egen besetning, men avlingen må omsettes som konvensjonell vare. Grønngjødsling i randsonen regnes som økologisk gjødsel. Som likeverdig med en randsoner er naturlig avgrensning (f.eks. vei, grøft, steingjerde, naturlig vegetasjon som ikke høstes som matvekst). Grensene mot konvensjonelt areal beskrives i driftsbeskrivelsen.

3.2 Karens⁷

Karenstiden skal i utgangspunktet tidligst regnes fra den datoen driften og/eller arealet ble innmeldt i kontrollordningen (for unntak fra dette, se punkt 3.2.2). Karenstiden for et skifte starter dagen etter siste bruk av et ikke-tillatt innsatsmiddel, og varer frem til areal eller produksjon kan godkjennes økologisk. I karenstida skal produksjonen skje i henhold til reglene for økologisk produksjon.

Av praktiske hensyn er året delt inn i tre perioder, hvor første dag i perioden registreres som karensstart for skiftet.

Periode 1: 01.01. til 31.05

⁴ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 2491/2001) Vedlegg III, Særlige bestemmelser A1, 3.

⁵ Se definisjoner i den felles veilederen.

⁶ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 2491/2001) Vedlegg III, Særlige bestemmelser A. .

⁷ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 473/2002) Vedlegg I, A, 1.1.

Periode 2: 01.06. til 31.07
Periode 3: 01.08. til 31.12

Dette innebærer at dersom et skifte tilføres ikke-tillatte innsatsmidler i løpet av f. eks. periode 1, og arealet meldes inn senere i samme periode, vil 1. januar likevel registreres som karenstart for skiftet.

3.2.1 Karenstider

Hvor lang tid det må gå før det kan høstes økologiske produkter fra et areal, avhenger av om det dyrkes ett- eller flerårige vekster på arealet (se tabellen under). Karenstida er normalt:

- minimum 2 år *før såing/ planting* av ettårige vekster som skal klassifiseres som økologiske
- minimum 2 år *før høsting* av eng- og beitevekster som skal klassifiseres som økologiske
- minimum 3 år *før høsting* av produkter fra flerårige vekster (med unntak av eng- og beitevekster)
- minimum 2 år *før såing eller planting* av veksthusproduksjoner når det dyrkes i tidligere konvensjonelle jordbed⁸

3.2.2 Andre forhold ved beregning av karenstid ved innmelding av areal⁹

A) Når ingen ikke-tillatte innsatsmidler har blitt brukt på arealet de siste tre årene:

Hvis det kan dokumenteres at det ikke er brukt ikke-tillatte innsatsmidler på arealene minimum de siste tre årene, kan kontrollorganet etter søknad vurdere om karenstiden kan regnes fra før innmelding til kontrollordningen. Til søknaden må følgende dokumentasjon legges ved:

- egne notater som viser faktisk gjødsling/sprøyting eller gjødslingsplaner/sprøytejournaler, evt. opplysninger om tidligere bruk av arealet for eget areal
- bekreftelse fra eier/bruker om tidligere bruk av arealet for leid areal.

B) Spesielt for permanent eng og innmarksbeite:

Definisjonen av permanent eng/innmarksbeite er arealer hvor det utelukkende har vært drevet grasproduksjon de siste fem vekstsesongene. Hvis dette kan dokumenteres, kan Debio etter søknad vurdere om graset fra arealet kan godkjennes som karenstid fra karenstart. Til søknaden må følgende dokumentasjon legges ved:

- egne notater som viser faktisk gjødsling/sprøyting eller gjødslingsplaner/sprøytejournaler, evt. opplysninger om tidligere bruk av arealet for eget areal.
- bekreftelse fra eier/bruker om tidligere bruk av arealet for leid areal.

C) Spesielt for fjørfe og gris:

⁸ Jf. økologiforskriften §6

⁹ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 473/2002) Vedlegg I, A, 1.2.

Etter tillatelse fra kontrollorganet kan omleggingsperioden reduseres til ett år for beiter, utendørs luftegårder og mosjonsarealer som brukes av fjørfe og gris. Perioden kan reduseres til seks måneder når det aktuelle arealet den siste tiden ikke er blitt behandlet med andre innsatsvarer enn dem som er nevnt i Liste 1 og 2.

D) Ved offentlig pålagt sprøyting eller vitenskapelige forsøk:

Dersom økologisk areal eller areal under omlegging må behandles med et produkt som ikke er nevnt i Liste 2 på grunn av offentlig pålagt sprøyting eller vitenskapelige forsøk, kan kontrollorganet gi tillatelse til å forkorte den nye karenstiden på disse arealene¹⁰. Ved vurderingen av om det skal tillates kortere karenstid på grunn av en slik behandling, skal det tas hensyn til restkonsentrasjoner i jorda og plantene. Avlingen kan ikke omsettes som økologisk den første høsten etter behandlingen.

E) Ved omfattende bruk av ikke-tillatte innsatsmidler på arealet:

Kontrollorganet kan beslutte at karenstiden skal forlenges dersom det tidligere har vært omfattende bruk av ikke-tillatte innsatsmidler på arealet¹¹. Lengre karenstid kan f.eks. kreves for arealer der det er brukt langsomt nedbrytbare plantevernmidler.

Oppsummering: Karenstid, karenstart og karensfôr:

Vekst på aktuelt areal	Vekst kan regnes som godkjent økologisk, dersom:	Vekst kan regnes som karensfôr og kan brukes som økologisk fôrandel, dersom:
<i>Ettårige vekster (korn, grønnsaker m.m.)</i>	Karenstiden har vart i minst to år før <u>såing</u> av vekst som seinere skal høstes som økologisk.	Karenstiden har vart i minst ett år før høsting av vekst
<i>Eng- og beitevekster, inkl. frøeng</i>	Karenstiden har vart i minst to år før <u>høsting/beiting</u>	Karenstiden har vart i minst ett år før høsting av vekst
<i>Permanent eng og innmarksbeite fra ekstensivt drevet areal</i>	Karenstiden har vart i minst ett år før <u>høsting/beiting</u>	Karensfôr kan etter <u>søknad</u> godkjennes som økologisk fôrandel fra karenstart.
<i>Flerårige vekster (frukt, bær, pyntegrønt)</i>	Karenstiden har vart i minst tre år før <u>høsting</u>	Dersom det er aktuelt må søknad sendes til Debio.
<i>Areal omfattet av "Omleggingsplan fra 2002"</i>	Karenstiden har vart i minst en mellomliggende vekstsesong. Det kan ikke kunstgjødsles i karensåret, og det kan ikke ha vært sprøytet etter 31.07. året før karensåret.	Karensfôr godkjennes som økologisk fôrandel fra karenstart.

¹⁰ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 473/2002) Vedlegg I, A, 1.4.

¹¹ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 473/2002) Vedlegg I, A, 1.3.

3.3 Parallellproduksjon¹²

Økologisk og konvensjonell produksjon innen samme virksomhet kalles parallellproduksjon. En virksomhet omfatter skifter, bygninger eller lokaler, inkludert lagerrom. En virksomhet kan bestå av flere driftsenheter.

Det er tillatt med både økologisk og ikke-økologisk planteproduksjon som atskilte driftsenheter innen samme virksomhet under følgende forutsetninger¹³:

- a) ved dyrking av ulike sorter
- b) den økologiske produksjonen skjer i en driftsenhet der lager/driftsbygninger og arealene er klart atskilt fra ikke-økologiske enheter
- c) produsent kan dokumentere klar atskillelse ved innkjøp av økologisk og konvensjonelle innsatsvarer (regnskap/bilag)
- d) Den konvensjonelle driftsenheten skal være tilgjengelig for fysisk inspeksjon.

Økologiske driftsenheter må være klart atskilt fra konvensjonelle driftsenheter. Det er forbudt å oppbevare andre innsatsmidler enn det som er tillatt brukt i økologisk produksjon på den økologiske driftsenheten

Ved parallellproduksjon må også skiftene i de forskjellige driftsenhetene være klart atskilt. Ved dyrking av økologiske matvekster må det være en randsoner mellom økologisk og ikke-økologisk areal. Det er de samme reglene som gjelder for randsoner mellom økologisk og ikke-økologisk areal på egen virksomhet, som for randsoner mellom eget økologisk areal og annet ikke-økologisk areal (se punkt 3.1).

Det må dyrkes ulike sorter på den konvensjonelle og den økologiske driftsenheten. I noen tilfeller er det imidlertid mulighet til å søke om tillatelse til å dyrke samme sort på den økologiske og den konvensjonelle driftsenheten (se punkt 3.3.1). Ved dyrking av ulike sorter av samme art er det strenge krav til rutiner for atskilthet. Sortene må kunne skilles fra hverandre. Ved behov vil kontrollorganet ta ut prøver for sortsanalyse på virksomhetens regning.

Økologiske og karens og konvensjonelle produkter må holdes atskilt ved dyrking, høsting, lagring og transport. Rutiner for atskilthet når det gjelder lagring av innsatsvarer, produkter osv. må beskrives i driftsbeskrivelsen. Beskriv aktuell lagerplass på gården, evt. emballering eller pakking av produktene og hvordan produktene (for eksempel potet eller rundballer) vil bli merket og lagret, oppbevaring av innsatsmidler (såvarer, gjødsel., plantevernmidler m.m.), rengjøring av maskiner og utstyr osv.

3.3.1 Unntaksmuligheter for parallellproduksjon av samme sort¹⁴

Det kan gis tillatelse til parallell dyrking av samme sort i følgende tilfeller:

- I forbindelse med produksjon av frø, såkorn og annet formeringsmateriale (kontrakt dyrking)
- Ved produksjon av frukt og bær av treaktige vekster
- For varig eng og beite

¹² Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 2491/2001) Vedlegg III, Særlige bestemmelser A og Vedlegg III, Særlige bestemmelser A1,3.

¹³ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 2491/2001) Vedlegg III, Særlige bestemmelser A1, 3.

¹⁴ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 2491/2001) Vedlegg III, Særlige bestemmelser A1, 3.

- I sammenheng med forskning og undervisning.

Parallellproduksjon av eng og beite forutsetter at man bruker ulike engfrøblandinger på økologisk og konvensjonelt areal.

I alle tilfellene må dette avklares i driftsbeskrivelsen. En forutsetning for å få tillatelse til parallellproduksjon er gode rutiner for atskilthet mellom den økologiske og konvensjonelle produksjonen.

Ved parallellproduksjon som ikke er forhåndsavklart med kontrollorganet, kan ikke produkter fra slik produksjon omsettes som økologiske. Arealet opprettholder økologisk status såfremt driften ellers er i henhold til reglene for økologisk produksjon.

3.4 Næringstilførsel

3.4.1 Vekstskifte¹⁵

Vekstskifte har en sentral betydning i økologisk landbruk. Vekstskifte gir som regel de beste forutsetninger for god jordstruktur, for utnyttelse av næringsressurser, for ugrasbekjempelse, og for å unngå oppformering av skadedyr og sykdommer¹⁶. Vekstskiftet for alle økologiske driftsenheter må framgå av driftsbeskrivelsen.

På driftsenheter som ikke har tilgang på husdyrgjødsel, er vekstskifte påkrevd. Primært bør det i vekstskifte inngå bruk av belgvekster og grønngjødsling, men som et minimum kan det aksepteres ensidig kornproduksjon der kløver brukes som underkultur. Kornarten bør da endres innimellom for å tilfredstille kravet om vekstskifte, også med tanke på å unngå sykdommer.

På driftsenheter med permanent eng og beite, vurderes godkjenning på grunnlag av gårdens øvrige driftssituasjon. Dersom det legges opp til et ekstensivt driftsopplegg med f.eks. varig eng skal dette forklares i driftsbeskrivelsen. Eksempler på begrunnelser kan være arrondering, stort arealgrunnlag i forhold til husdyrholdet, steinrik jord m.m.

3.4.2 Økologisk gjødsel

Jordas fruktbarhet, næringsinnhold og biologiske aktivitet skal først og fremst opprettholdes eller forbedres ved¹⁷:

- a) bruk av et hensiktsmessig vekstskifte der belgvekster, grønngjødsling eller bruk av vekster med dypt rotsystem inngår.
- b) nedmolding av husdyrgjødsel fra økologisk husdyrhold. Største mengde husdyrgjødsel som kan tilføres er gjennomsnittlig 17 kg total-nitrogen pr dekar og år for hele virksomhetens spredeareal, justert for aktuell faktor som gjelder spredeareal for beite¹⁸.

¹⁵ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1073/2000) Vedlegg I, A, 2.1.

¹⁶ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1073/2000) Vedlegg I, A, 3.

¹⁷ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1073/2000) Vedlegg I, A, 2.1.

¹⁸ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 7.1.

- c) nedmolding av annet organisk materiale fra økologisk produksjon.

Nitrogen fra grønn gjødsel, jorddekkingsmateriale og andre planterester fra økologisk drift, regnes som et tillegg til de 17 kg total-nitrogen per dekar fra husdyrgjødsel.¹⁷

Driftsenheter kan samarbeide med andre driftsenheter om bruk av husdyrgjødsel. Totalareal, mengde husdyrgjødsel og antall dyr vil da vurderes under ett, i forhold til spredearealet. Hvis det produseres mer enn tilsvarende 17 kg total-nitrogen per dekar og år på den økologiske driftsenheten, kan det derfor inngås avtale med annen driftsenhet om anvendelse av resterende gjødsel.¹⁹

Til aktivering av kompost er det tillatt å bruke preparater framstilt på basis av planter eller mikroorganismer²⁰. Kontrollorganet kan også tillate bruk av preparater framstilt av mikroorganismer som gjødsel eller jordforbedringsmiddel på jordet. Det er en forutsetning at plantene eller mikroorganismene ikke er genmodifiserte. Bruken av slike preparater avklares i driftsbeskrivelsen.

3.4.3 Ikke-økologisk gjødsel²¹

Når det ikke er mulig å oppnå tilstrekkelig næringstilførsel gjennom et hensiktsmessig vekstskifte, bruk av belgvekster og tilførsel av økologisk husdyrgjødsel og annet økologisk organisk materiale, kan andre organiske eller uorganiske gjødselslag unntaksvis brukes som tilskudd. Bruk av ikke-økologisk gjødsel forutsetter vekstskifte og bruk av belgvekster.

Ikke-økologisk husdyrgjødsel regnes med i den totale mengden husdyrgjødsel, som må holde seg under 17 kg total-nitrogen per daa. Bruk av ikke-økologisk gjødsel inntil 8 kg total-nitrogen per daa må avklares i driftsbeskrivelsen. Ved behov for mer total-nitrogen per daa må det søkes spesielt om tillatelse.

Gjødsel fra egen konvensjonell husdyrbesetning, som planlegges omlagt innen en viss tid (vanligvis innen fem år) kan brukes med samme bruksbetingelser som om den var økologisk på egen driftsenhet. Dette må avklares i driftsbeskrivelsen.

Ved eventuelt behov for tilførsel av ikke-økologisk gjødsel, er det bare de gjødselstoffene som er oppført i Liste 1 som kan brukes²². Betingelser for hvert gjødselslag er oppført i listen. For de gjødselslagene som er angitt med ”restriksjonsbelagt”, må tillatelse innhentes fra kontrollorganet før bruk. Blandingsgjødsel må alltid forhåndsgodkjennes, fordi noen ingredienser i blandingen kan være restriksjonsbelagt. Søknaden må inneholde:

- a) redegjørelse for driftsopplegget, dvs. bruk av vekstskifte, belgvekster og lignende
- b) gjødslingsplan, som viser at næringstilgangen fra det økologiske driftsopplegget ikke er tilstrekkelig
- c) jordanalyser

¹⁹ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999 og 473/2002) Vedlegg I, B, 7.4

²⁰ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1073/2000) Vedlegg I, A, 2.3 – 2.4.

²¹ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1073/2000) Vedlegg I, A, 2.2

²² Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 2381/94, fo. (EF) nr. 1488/97, forordning (EF) nr 1073/2000 og fo. (EF) 436/2001) Vedlegg II, A.

- d) evt. uttalelse fra forsøksring el. for å bekrefte behovet for ytterligere tilførsel av ikke-økologisk gjødsel
- e) opplysninger om mengde og gjødseltype, hvor gjødsla skal brukes og begrunnelse for bruken

Følgende organiske gjødselslag er ikke tillatt brukt:

- Hønsegjødsel fra burhønsdrift²³
- Gjødsel fra produksjon av pelsdyr
- Kloakkslam²⁴
- Øvrige midler som ikke er oppført i Liste 1

²³ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 1.4.

²⁴ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 2381/94, fo. (EF) nr. 1488/97, fo. (EF) nr. 1073/2000 og fo. (EF) nr. 436/2001) Vedlegg II, A.

3.5 Regulering av ugras, skadedyr og sykdommer

Følgende tiltak skal anvendes for å forebygge og unngå ugras, skadedyr og plantesykdommer²⁵:

- a) Valg av hensiktsmessige (sykdomsresistente) arter og sorter, slik at plantene har størst mulig konkurransevne overfor skadegjørere og ugras under de gjeldende forhold på den enkelte driftsenheten
- b) Bruk av hensiktsmessig vekstskifteplan (se kapittelet om næringstilførsel).
- c) Bruk av mekaniske bekjempningsmetoder (harving, radrensing, hakking, pløying osv.).
- d) Tilrettelegging for skadegjørernes naturlige fiender, f.eks. ved å sette opp fuglekasser, samplanning/arts mangfold, bruk av nyttedyr osv.
- e) Bruk av termisk behandling (flamming) og rekkedamping.

Plantevernmidlene oppført i Liste 2 B er tillatt brukt, men noen midler er angitt med ”behovet skal anerkjennes av kontrollorganet”, og tillatelse må derfor innhentes fra kontrollorganet før bruk²⁶. Til en søknad om tillatelse må det legges ved uttalelse fra forsøksring el. for å bekrefte behovet for bruk av slike midler.

Det anbefales en ekstra grundig reingjøring av sprøyteutstyr som også blir brukt til andre plantevernmidler enn de som er oppført i Liste 2.

3.6 Formeringsmateriale

Godkjent økologisk formeringsmateriale (såvare, settepoteter og annet vegetativt formert plantemateriale) skal benyttes²⁷.

3.6.1 Frø og settepotet²⁸

Det har blitt opprettet en database med oversikt over tilgjengelig økologisk såvare og settepotet. Databasen er tilgjengelig på www.okofro.no. Her er det en oversikt over hvilke sorter som kan skaffes, og hvor disse kan skaffes fra.

Dersom økologisk formeringsmateriale av ønsket sort ikke er å få tak i, kan ubeiset konvensjonell vare brukes²⁹. Det må da søkes om tillatelse til å få bruke konvensjonell vare. Tillatelse til å bruke ubeiset konvensjonell vare kan gis i følgende situasjoner:

- a) Hvis ingen sorter av ønsket art er oppført som tilgjengelige på landsbasis. Eller hvis ingen av de oppførte sortene kan leveres i den aktuelle landsdelen.
- b) Hvis produsenten ønsker å bruke en annen sort enn de som er oppført i databasen, og det kan godtgjøres at de sortene som er oppført ikke kan brukes til ønsket formål (f.eks. grunnet tidlighet, klimatilpasninger o.l., eller ved kontraktproduksjon med krav om en bestemt sort)
- c) Hvis en bestemt sort ønskes brukt til forsknings- eller undervisningsformål.

²⁵ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91, Vedlegg I, A, 3.

²⁶ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 436/2001) Vedlegg II, B.

²⁷ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Artikkel 6, 1 – 2.

²⁸ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EF) nr. 1452/2003, Artikkel 5, 6 og 7.

²⁹ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1935/95 og fo. (EF) nr. 1452/2003) Artikkel 6, 3.

De som har tilgang til internett kan søke om tillatelse til å bruke konvensjonelt materiale i databasen. Når en søker etter ønsket vekst, vil en få tilgang til det elektroniske søknadsskjemaet.

De som ikke selv har tilgang til internett, kan be forsøksringen eller Debio om hjelp til å skaffe seg informasjon om hvilke sorter som er tilgjengelige, og hvor disse kan skaffes fra. Disse kan også hjelpe til med å eventuelt sende søknad om bruk av konvensjonelt materiale.

Frøfirmaene kan av og til skaffe økologisk materiale på forespørsel. Den enkelte produsent kan også skaffe økologisk hagebruksfrø gjennom privat import. I henhold til forskrift om såvarer³⁰, er privat import tillatt med inntil 50 porsjonspakninger. Det kan søkes om dispensasjon for privat import av hagebruksfrø utover de 50 porsjonspakningene. Søknader om dispensasjon fra forskrift om såvarer sendes til Regionkontoret i Mattilsynet.

3.6.2 Vegetativt formeringsmateriale utenom settepotet

Selve databasen inneholder bare oversikt over tilgjengelig økologisk såvare og settepotet. På www.okofro.no finnes det imidlertid en liste med kontaktinformasjon til produsenter av andre typer vegetativt formeringsmateriale, f.eks. frukttrær, bær og småplanter av urter.

Hvis økologisk materiale av ønsket sort ikke er tilgjengelig, kan konvensjonelt materiale benyttes. Produsenten må da skaffe dokumentasjon på at økologisk materiale ikke var tilgjengelig, f.eks. med en bekreftelse fra produsentene av økologisk formeringsmateriale av denne typen.

3.6.3 Produksjon av frø, såvare og vegetativt formeringsmateriale³¹

Ved produksjon av såvare og vegetativt formeringsmateriale kan avlingen markedsføres som økologisk når følgende betingelser er oppfylt;

Ettårige vekster:

Frøbærende planter og morplanter må være dyrket på godkjent økologisk areal i minst en generasjon. Arealet må være ferdig omlagt før såing eller planting av de frøbærende plantene eller morplanten.

Flerårige vekster:

Frøbærende planter og morplanter må være dyrket i henhold til reglene for økologisk produksjon i minst to vekstsesonger. I tillegg er det en forutsetning at karenstida på to år for grasvekster og tre år for flerårige vekster er avsluttet, og at arealet har status som økologisk før høsting av økologisk formeringsmateriale. Dette betyr for eksempel at det kan sås grasfrøgjenlegg på areal i andre års karens.

De samme betingelsene gjelder ved produksjon av eget formeringsmateriale.

Som utgangspunkt for produksjon av økologisk formeringsmateriale kan konvensjonelt frø, såkorn og plantemateriale som ikke er kjemisk/syntetisk behandlet benyttes.

³⁰ Jf. forskrift om såvarer (EF) nr. 1052/1999, § 25.

³¹ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1935/95 og fo. (EF) nr. 1804/1999 og fo. (EF) nr. 1452/2003) Artikkel 6, 1- 3.

Se også pkt. 3.3.1 om vilkår for parallellproduksjon av lik sort frø ved f.eks. kontrakt dyrking.

3.7 *Krav til vekstmedium i pottes, kar og benker*³²

Dødt vekstmedium alene, som steinull, vann med næring ol., er ikke tillatt i økologisk produksjon

Ved blanding av vekstmedium til pottes, kar, sekker eller benker skal minst 50 % av total-nitrogenet komme fra gjødselmidler fra godkjent økologisk drift. Den øvrige andelen total-nitrogen må komme fra gjødselmidler oppført i Liste 1. Jord fra økologisk drift er tillatt å bruke, og dette kan da inngå som den økologiske andelen av vekstmediet.

Ved gjødsling av jordbed og kar hvor vekstmediet ikke fornyes før såing eller planting, skal minst 50 % av total-nitrogenet i den tilførte gjødselen komme fra godkjent økologisk drift. Den øvrige andelen total-nitrogen må komme fra gjødselmidler i Liste 1.

Ved overgjødsling skal det i utgangspunktet også brukes gjødselmidler fra godkjent økologisk drift. Dersom slike gjødselmidler ikke er tilgjengelig, eller hvis kvaliteten ikke er tilfredsstillende, kan det brukes gjødselmidler fra Liste 1.

Oppalet av småplanter må være underlagt kontrollordningen. Det vil si at hvis oppalet skjer på annen driftsenhet enn den økologiske, må også dette oppalet kunne kontrolleres.

Den øvre grensen for tilførsel av total-nitrogen fra husdyrgjødsel per daa gjelder ikke for veksthusproduksjon så lenge dette foregår i pottes og kar.

Dyrkingsmedium må tilfredsstille krav for høyest tillatte innhold av tungmetaller. Maksimalt innhold som kan tillates står oppført i Liste 1.

3.8 *Veksthusproduksjon*³³

Økologisk veksthusproduksjon skal skje i hus eller avdelinger som er klart atskilt fra konvensjonell produksjon. Kontrollorganet kan gi tidsavgrenset tillatelse til parallellproduksjon i ikke-atskilt hus eller avdelinger dersom følgende krav er oppfylt:

- det må dyrkes forskjellige sorter økologisk og konvensjonelt.
- det må ikke brukes kjemiske plantevernmidler eller tilføres næring med ikke-økologiske midler i den konvensjonelle produksjonen som kan komme i berøring med den økologiske produksjonen.

En søknad om tillatelse til parallellproduksjon må inneholde nøye beskrivelse av driftsopplegget og rutiner for identifisering av produktene ved dyrking, høsting, lagring og transport. Det må f.eks. være tett plastvegg mot konvensjonell del av gartneri og separat vannings- og gjødslingssystem.

³² Jf. økologiforskriften §6.

³³ Jf. økologiforskriften §§5 og 6.

Ensidig veksthusproduksjon er bare tillatt når det sørges for resirkulering av organisk materiale innen driftsenheten, f.eks. bruk av kompost eller organisk avfall fra veksthusproduksjonen, og forutsatt at det drives med underkulturer, samplanting og vekstskifte der det er mulig.

I veksthus hvor det dyrkes i jord på bakken, bør det sås en grønngjødslingsvekst etter hovedgrøden.

Produksjonen skal baseres på naturlig lys. Kunstig lys kan kun i perioder av kulturtiden benyttes alene. Kunstig varme er tillatt. Det er tillatt å tilføre CO₂.

Termisk sterilisering av jord i veksthus krever tillatelse fra kontrollorganet. Uttalelse fra forsøksring el. som bekrefter behovet for dette må legges ved en evt. søknad.

Ved omlegging til økologisk drift i jordbed som tidligere har vært drevet på konvensjonell basis, er karenstiden 2 år før utsåing eller planting. Se også avsnittet om karenstid (punkt [3.2.1](#)). Ved fullstendig utskifting av konvensjonell jord er det ingen karenstid dersom nytilført jord/gjødsel er godkjent økologisk.

3.9 Høsting av spiselige planter og plantedeler fra utmark ³⁴

Det er kun *spiselige* planter og plantedeler som kan betegnes som økologiske produkter fra utmark i henhold til det offentlige regelverket³⁵.

Spiselige planter og plantedeler (for eksempel bær) som vokser vilt i utmark eller på innmark, er å betrakte som økologiske, under forutsetning av at:

- a) arealene de siste tre åra ikke er blitt behandlet med andre produkter enn dem som står oppført i Liste 1 og 2.
- b) at høstingen ikke skader naturområdene eller truer artenes levedyktighet i området

Inspeksjon og utfylling av driftsbeskrivelsen må utføres selv om virksomheten begrenser seg til innhøsting av planter som vokser vilt³⁶, og et eget vedlegg til driftsbeskrivelsen må fylles ut. Se også [veileder A](#).

Ansvarlige som er tilknyttet kontrollordningen skal fremlegge tilstrekkelig dokumentasjon for arealene det høstes fra. For et ”sankelag” er det tilstrekkelig at en person er ansvarlig overfor kontrollorganet.

Dokumentasjonen som må foreligge:

- a) kart over området
- b) Debios P3-skjema eller egenerklæring/bekreftelse fra grunneier(e), landbrukskontor eller annen uavhengig tredjepart på at ikke-tillatte innsatsmidler ikke er benyttet de siste tre åra.

3.10 Økologisk sopp ³⁷

Til produksjon av sopp kan følgende vekstmedier brukes:

- fast, tørket, kompostert eller flytende husdyrgjødsel fra økologiske gårder
- inntil 25 % av tilsvarende ikke-økologisk gjødsel under visse betingelser som beskrevet i Liste 1 dersom det ikke er mulig å få tak i tilstrekkelig med økologisk gjødsel
- andre organiske gjødselslag og jordforbedringsmidler fra økologisk produksjon
- torv forutsatt at den ikke er kjemisk behandlet
- trevirke forutsatt at det ikke er kjemisk behandlet etter felling
- mineralske produkter under visse betingelser som beskrevet i Liste 1
- jord og vann

³⁴ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 2608/93) Vedlegg I, A, 4.

³⁵ Debio kan imidlertid godkjenne ikke-spiselige ville planteprodukter som økologiske etter et privatrettslig regelverk. Dette gjelder for eksempel produkter fra skogdrift (se www.debio.no)

³⁶ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 2491/2001) Vedlegg III, A1, 1.

³⁷ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1900/98) Vedlegg I, A, 5.

3.11 Andre vekster³⁸

Ved godkjenning av blomsterkulturer, juletrær og andre vekster som ikke er mat- eller fôrvekster, gjelder de generelle produksjonsreglene.

³⁸ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Artikkel 1, 1a.

4 Økologisk husdyrhold

4.1 Omlegging og karenstid

Omlegging av husdyrholdet henger sammen med omlegging av arealer. Derfor bør ikke omlegging av husdyrholdet påbegynnes før en tilstrekkelig andel med fôr kan godkjennes som økologisk³⁹. Det må også sikres at det er grunnlag for å opprettholde en kontinuerlig økologisk godkjenning etter karenperioden.

Økologisk husdyrhold krever tilhørende økologisk areal⁴⁰.

Når omleggingen av husdyrholdet på en driftsenhet starter, skal derfor alt areal som skal brukes til fôrproduksjon, ha status økologisk eller karen (se punkt 3.2 om karenstid og karenfôr). Arealer som ikke er planlagt brukt til fôrproduksjon eller leies/kjøpes etter at omleggingen av husdyrholdet starter, kan legges om etter hvert.

Karenstiden for konvensjonelle husdyr er den perioden dyret må fôres og stelles etter reglene for økologisk produksjon, før dyret eller produkter fra dyret kan omsettes som økologisk. Avkom av dyr i karens regnes som økologisk fra samme tidspunkt som mordyr, forutsatt at fôring og stell er i henhold til reglene⁴¹.

Karenstid for dyr og animalske produkter framgår av følgende oversikt⁴²:

Dyr	Produkt	Karenstid
Storfe og hest	Kjøtt, skinn og huder	12 måneder
Småfe	Kjøtt, ull, skinn og huder	6 måneder
Svin	Kjøtt	6 måneder
Fjørfe	Egg	6 uker
Fjørfe	Kjøtt	10 uker (forutsatt at reglene for økologisk produksjon er fulgt fra dyrene er tre dager gamle eller yngre)
Kanin	Kjøtt, ull, skinn og huder	10 uker ⁴³
Storfe og småfe	Melk	6 måneder

³⁹ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 2.1.

⁴⁰ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 1.4.

⁴¹ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 2.2.1.

⁴² Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 2.2.1

⁴³ Jf. økologiforskriften §8.

4.1.1 Samtidig omlegging av arealer og besetning ⁴⁴

Dersom omleggingen til økologisk drift skjer samtidig for besetning, beiter og andre arealer til fôrproduksjon, kan den samlede karenstiden reduseres til to år, forutsatt at:

- a) dyrene var på driftsenheten før omleggingen startet
- b) arealene ble brukt til dyrking av fôr eller til beiter før omleggingen
- c) minst 50 % av fôret til dyrene må komme fra driftsenheten (inkl. eget og leid areal)

Eksempel: Omlegging av arealer og besetning med kjøttfe

	Areal	Avling	Husdyr	Forutsetninger
År 1	Settes i karens 01.01 år 1	Avling i år 1 regnes som konvensjonell.		Fra 01.01 må minst 50 % av fôret til besetningen komme fra egen driftsenhet
År 2		Avling i år 2 regnes som økologisk fôrandel	Settes i karens 01.07 år 2	Minst 50 % av fôret til besetningen må komme fra egen driftsenhet. Fra 01.07 må alt innkjøpt fôr være økologisk.
År 3			Produktene kan omsettes som økologiske fra 01.01	

Nytt leid areal eller dyr som er tatt inn i driften etter startdato for samtidig omlegging er ikke omfattet av denne ordningen

Samtidig omlegging må avklares i driftsbeskrivelsen.

4.2 Godkjenning og identifikasjon av animalske produkter

I økologisk husdyrhold skal alle enkelt dyr på en og samme driftsenhet oppdrettes i samsvar med reglene for økologisk produksjon ⁴⁵.

Dersom enkelt dyr i en ellers godkjent besetning ikke tilfredsstiller kravene – f.eks. fordi de er nyinnkjøpte eller på grunn av sykdomsbehandling – skal disse lett kunne identifiseres, og produkter fra slike enkelt dyr kan ikke omsettes som økologiske før etter en karenperiode eller en tilbakeholdelsestid ved bruk av legemidler ⁴⁶.

Dyr som fødes eller fraktes inn i økologiske besetninger skal forbli i økologiske driftssystem resten av livet. Dette betyr at driftsopplegget ikke kan baseres på å veksle mellom økologisk og konvensjonelt husdyrhold ⁴⁷. Besetninger som må tilbakestilles grunnet uforutsette årsaker, eller som er tilbakestillt grunnet regelbrudd, kan gå inn i ny omleggingsperiode.

⁴⁴ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 2.3.1

⁴⁵ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 1.5.

⁴⁶ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 249172001) Vedlegg III, A2, 2 og 3.

⁴⁷ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 3.2

Dyr og husdyrprodukter skal kunne identifiseres på alle stadier i produksjon, tilberedning, transport og markedsføring⁴⁸.

4.3 Parallellproduksjon⁴⁹

Økologisk og konvensjonell produksjon innen samme virksomhet kalles parallellproduksjon. En virksomhet omfatter skifter, luftegårder, bygninger og lokaler, inkludert blant annet lager for fôr og strø. En virksomhet kan bestå av flere driftsenheter.

Det er tillatt med både økologisk og konvensjonell husdyrproduksjon som atskilte driftsenheter innen samme virksomhet under følgende forutsetninger:

- a) ved oppdrett av ulike arter
- b) den økologiske produksjonen skjer i en driftsenhet der husdyrrom og arealer er klart atskilt fra konvensjonelle enheter
- c) produsent kan dokumentere klar atskillelse ved innkjøp av økologisk og konvensjonelle innsatsvarer og dyr (regnskap/bilag)
- d) Den konvensjonelle driftsenheten skal være tilgjengelig for fysisk inspeksjon

Økologiske driftsenheter skal være klart atskilt fra konvensjonelle driftsenheter. Det er forbudt å oppbevare andre innsatsvarer på en økologisk driftsenhet enn de som er tillatt brukt i økologisk landbruk.

Dersom det er aktuelt med både økologisk og konvensjonell produksjon på virksomheten, må det gå fram av driftsbeskrivelsen hvor de økologiske og ikke-økologiske dyrene er plassert. Rutiner for atskilthet når det gjelder fôring, fôrlager, merking, beitebruk osv. må beskrives i driftsbeskrivelsen. Det er altså lov å ha for eksempel et økologisk godkjent sauehold og konvensjonelt storfehold på virksomheten, men det er krav om atskilte bygninger eller lokaler osv. Ved f.eks. omlegging av melkekyr er det et krav om at alle ungdyr, inkludert oksekalver, starter omlegging samtidig.

4.3.1 Unntaksmuligheter for parallellproduksjon av samme art husdyr

I forbindelse med forskning og undervisning kan det søkes om tillatelse til parallellproduksjon av samme art husdyr.

4.4 Dyrenes opprinnelse og innkjøp av dyr

Ved valg av raser og avlsdyr skal det tas hensyn til dyrenes evne til å tilpasse seg de lokale forholdene på driftsenheten, deres levedyktighet og motstandsdyktighet mot sykdommer. Raser som er disponert for spesielle sykdommer eller helseproblemer skal ikke brukes⁵⁰.

Ved etablering av husdyrbesetning skal dyrene i utgangspunktet være godkjent økologiske. Som et unntak kan man legge om egne dyr som allerede finnes på driftsenheten. Dette avklares i driftsbeskrivelsen⁵¹.

⁴⁸ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 6.3.1.

⁴⁹ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 1.6. og Vedlegg III, Særlige bestemmelser A og Vedlegg III, Særlige bestemmelser A2, 4.

⁵⁰ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 3.1.

Ved produksjon av storfekjøtt basert på innkjøpte dyr, må de innkjøpte dyra være økologiske⁵².

Det er ingen begrensinger i antall økologiske dyr man kan kjøpe inn til driftsenheten.

Ved innføring av dyr fra andre besetninger skal det legges særlig vekt på dyrehelsetiltak. Mattilsynet kan på bakgrunn av lokale forhold iverksette særlige tiltak⁵³.

4.4.1 Førstegangs etablering av husdyrbesetning⁵⁴

Ved førstegangs etablering, og dersom det ikke er mulig å skaffe økologiske dyr, kan kontrollorganet gi tillatelse til at det kjøpes inn konvensjonelle dyr. Dette er bare mulig dersom: (se punkt 4.4.4):

- a) økologisk fôring og stell starter når dyr ankommer gården.
- b) følgende alders- og vektgrenser følges:
 - unghøner til eggproduksjon er maksimalt 18 uker gamle. Unghønene må ha fått økologisk fôr og veterinærbehandling i henhold til reglene for økologisk husdyrhold fra de var tre dager gamle. De må i tillegg gjennomgå en seks ukers karensperiode før de kan levere økologiske egg. For å unngå en periode med ikke-økologiske egg, anbefales det å kjøpe inn 15-16 uker gamle unghøner.
 - fjørfe til kjøttproduksjon under tre dager gamle (se også punktet om fjørfe, 4.13).
 - kalver og føll til avl innføres straks etter avvenning, eller maksimalt seks måneder gamle.
 - søyer og geiter til avl innføres straks etter avvenning, eller maksimalt to måneder gamle.
 - smågriser til avl innføres straks etter avvenning, eller maksimalt 35 kg tunge.

4.4.2 Fornyning eller gjenetablering av husdyrbesetning

Dersom det ikke er mulig å skaffe økologiske dyr, kan kontrollorganet gi tillatelse til å kjøpe inn konvensjonelle dyr også ved fornyning eller gjenetablering av en besetning. Dette er bare mulig dersom:

- det har oppstått høy dødelighet hos dyrene på grunn av sykdom eller andre alvorlige omstendigheter (f.eks. brann)
- følgende alders- og vekstgrenser følges:
 - unghøner til eggproduksjon maksimalt 18 uker gamle. Unghønene må ha fått økologisk fôr og veterinærbehandling i henhold til økologiregelverket fra de var tre dager gamle. De må i tillegg gjennomgå en 6-ukers karensperiode før de kan levere økologiske egg. For å unngå en periode med ikke-økologiske egg, anbefales å kjøpe inn 15-16 uker gamle unghøner.
 - fjørfe til kjøttproduksjon yngre enn tre dager gamle (se også punktet om fjørfe, 4.13)

⁵¹ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 3.2 – 3.3.

⁵² Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 3.2.

⁵³ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 3.13.

⁵⁴ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999 og fo. (EF) nr. 2254/2004) Vedlegg I, B, 3.4 – 3.7.

Se også punkt 4.4.4.

4.4.3 Fornyning med konvensjonelle hunddyr for avl⁵⁵

Ved mangel på økologiske dyr kan en besetning etter tillatelse fra kontrollorganet fornyes med konvensjonelle hunddyr for avl som ikke enda har født. Følgende begrensninger gjelder: (se punkt 4.4.4)

- inntil 10 % årlig fornyning av antall voksne dyr i en besetning av storfe og hest.
- inntil 20 % årlig fornyning av antall voksne dyr i en besetning av svin og småfe.
- kun fornyning med ett konvensjonelt dyr per år for driftsenheter med mindre enn ti storfe eller hester, eller mindre enn fem svin eller småfe.

Disse prosentandelene kan forhøyes til 40 % etter tillatelse (se punkt 4.4.4) fra kontrollorganet i følgende tilfeller:

- ved betydelig utvidelse av besetningen, ved utskifting av rase eller ved utvikling av en ny spesialisering av besetningen, f.eks. ved overgangen fra melke- til kjøttproduksjon ved å inseminere melkekyr med kjøttfesæd.
- ved innkjøp av bevaringsverdige husdyraser

4.4.4 Vilkår for å få tillatelse til å kjøpe inn konvensjonelle dyr

For punkt 4.4.1, 4.4.2 og 4.4.3 gjelder at søknad om tillatelse må sendes kontrollorganet før innkjøp av konvensjonelle dyr⁵⁶. Søknaden må inneholde en bekreftelse på at det er gjort anstrengelser for å skaffe økologiske dyr, og at slike ikke er å få tak i. En slik bekreftelse kan f.eks. være en egenerklæring på at livdyrformidlingen ved nærmeste slakteri er kontaktet.

Alle konvensjonelle dyr som innføres til en økologisk besetning, må gjennomgå en karensperiode før dyret eller produkter fra dyret kan omsettes som økologisk⁵⁷.

Forhold rundt innkjøp av konvensjonelle dyr avklares i driftsbeskrivelsen. Se også punkt 4.2, ”Godkjenning og identifikasjon av animalske produkter”.

4.4.5 Fornyning med konvensjonelle hanndyr for avl⁵⁸

Det er tillatt å innføre ikke-økologiske hanndyr til avl forutsatt at føring og stell er i henhold til økologiregelverket så lenge dyrene står i den økologiske besetningen.

4.5 Transport av dyr⁵⁹

Den som står ansvarlig for transporten er ansvarlig for at reglene overholdes.

Det er viktig å minske påkjenninger for dyrene i forbindelse med transport, både ved transport til beite, salg og kjøp av livdyr, og transport til slakteri. Produkter fra godkjent økologisk husdyrhold skal være et resultat av miljø- og dyrevennlig produksjon i alle ledd. Forhold som

⁵⁵ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 3.8 – 3.9.

⁵⁶ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999 og fo. (EF) nr. 2254/2004) Vedlegg I, B, 3.3 – 3.9.

⁵⁷ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 3.12.

⁵⁸ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 3.11.

⁵⁹ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 6.2.

ventilasjon, temperatur, opp- og avlastingsforhold, samt dyretetthet og kvalitet på transportbil er viktig for å ha et etisk godt dyrehold. Kortest mulig transporttid er vesentlig, og nærmeste slakteri bør brukes der det er mulig.

Under transporten skal det sikres at dyrene i minst mulig grad utsettes for stress:

- a) Dyr, som vanligvis ikke er bundet, må ikke bindes under transporten
- b) Dyr skal transporteres i de grupper de gikk i før transporten
- c) Lasting og lossing skal skje så skånsomt som mulig.

Det er tillatt å transportere økologiske og konvensjonelle dyr sammen, men de økologiske dyrene må være lett identifiserbare ved merking⁶⁰ (se også [Veileder A](#), punkt 6.3).

4.6 Fôr

Fôringen må være allsidig og tilpasset behovene til det enkelte dyreslag. Husdyrene skal ha rikelig tilgang til fôr, men gjennom fôringsopplegget skal dyrene ikke presses til unormal høy ytelse, og fôringen bør også være innrettet for å minske behovet for spesielle mineral- og vitamintilsetninger⁶¹. Gården bør i størst mulig grad være selvforsynt med økologisk fôr.

Dyrene skal oppdrettes med økologisk fôr. Dyrene skal fortrinnsvis fôres med fôr fra egen driftsenhet. I mangel av slikt fôr, kan fôr fra andre virksomhet som driver økologisk benyttes⁶².

For drøvtyggere og hester skal minst 50 % av fôret komme fra egen gård eller være produsert i samarbeid med andre gårder som driver økologisk. Utmarksbeite inngår ikke ved utregning av selvforsyningsgrad.

Det er ikke tillatt å bruke andre animalske eller mineralske fôrvarer eller tekniske hjelpemidler enn de som står oppført i Liste 3 (gruppe B-D).

4.6.1 Melk⁶³

Alle pattedyr skal fra fødselen fôres med naturlig melk (fortrinnsvis melk fra samme art, og helst morsmelk), i en minimumsperiode på:

- tre måneder for storfe og hester
- 45 dager for sau og geit
- 40 dager for svin

Kalver skal kunne die i minst tre dager etter fødselen. Ved kortere dieperiode enn én måned skal kalver kunne drikke av smokk fram til de er én måned gamle⁶⁴.

Ved bruk av legemidler som krever tilbakeholdelsestid kan melk fra det behandlede dyret brukes som økologisk fôr fra den dagen ordinær tilbakeholdelsestid for legemiddelet er over. Det som blir melka fra det behandlede dyret i tilbakeholdelsestida må regnes som ikke-

⁶⁰ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 6.3.1.

⁶¹ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 4.1.

⁶² Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 2277/2003) Vedlegg I, B, 4.3.

⁶³ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 4.5.

⁶⁴ Jf. økologiforskriften §13.

økologisk fôrandel. Melk fra dyr under behandling med antibiotika eller kjemoterapeutika kan ikke brukes som fôr til økologiske dyr før etter femte dag etter siste behandling. Melk fra dyr under behandling av legemidler som krever tilbakeholdelsestid kan ikke inngå i fôret til dyr den siste måneden før slakting⁶⁵.

4.6.2 Beiter og grovfôr⁶⁶

Fôringen av planteetende dyr (drøvtyggere og hest) skal baseres på størst mulig bruk av beiter, i den grad beiter er tilgjengelige til forskjellige tider av året. Beitearealet må være tilstrekkelig stort nok til at grasproduksjonen blir opprettholdt på arealet.

Lam, kje og kalv skal gå gradvis over fra melkefôring til beitebruk etter som de vokser til (se punkt 4.6.1).

Grovfôret, f.eks. ferskt gras, høy, silo, rotvekster, løv eller frukt- og grønnsaksrester, skal utgjøre minst 60 % av tørrstoffet i dagsrasjonen for dyr eldre enn 6 måneder. I de tre første månedene av laktasjonsperioden kan det tillates at prosentandelen reduseres til 50 % for hvert dyr per dag.

Grovfôr skal inngå i dagsrasjonen til svin og fjørfe⁶⁷.

Grovfôr fra randsoner regnes som økologisk fôr (se punkt 3.3).

4.6.3 Beitebruk

Økologiske og konvensjonelle dyr skal i utgangspunktet ikke gå sammen på beite (se punktet om parallellproduksjon, 4.3)⁶⁸.

Etter tillatelse kan konvensjonelle dyr i et begrenset tidsrom hvert år bruke de økologiske innmarksbeitene. Dette avklares i driftsbeskrivelsen for hvert enkelt tilfelle. Det er en forutsetning at den totale husdyrgjødselmengde ikke overstiger 17 kg total-nitrogen pr. daa og år på beitet.

Alle beiter i nasjonalparker, naturreservater, samt beiteområder i fjellbjørkeskog og over tregrensen, regnes som økologisk fôr⁶⁹. Bruk av denne typen fellesbeiter må avklares i driftsbeskrivelsen⁷⁰. Det kan også gis tillatelse til at økologiske dyr kan benytte fellesbeiter i utmark som ikke kommer inn under denne typen områder, forutsatt at det ikke er brukt andre gjødsel-, jord- eller plantevernmidler enn dem som er tillatt i henhold til Liste 1 og 2.

Dokumentasjonen som må foreligge er:

- a) kart over området
- b) Debios P3-skjema eller egenerklæring/bekreftelse fra grunneier(e), landbrukskontor eller annen uavhengig tredjepart på at ikke-tillatte innsatsmidler ikke er benyttet de siste tre åra

⁶⁵ Jf. økologiforskriften §12.

⁶⁶ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 4.7.

⁶⁷ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 4.11.

⁶⁸ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 1.7.

⁶⁹ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 4.6.

⁷⁰ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 1.8.

Omsetning av produkter (melk, melkeprodukter) fra økologiske dyr på fellesbeite må avklares i driftsbeskrivelsen.

4.6.4 Karensfôr ⁷¹

Fôr fra arealer i 1. års karens må brukes og omsettes som konvensjonelt. Fôr fra arealer i 2. års karens kan brukes og omsettes som karensfôr. For mer detaljer om vegetabilsk karensfôr (f.eks. grovfôr) henvises til tabellen under punkt 3.2.2 i delen om planteproduksjon. ⁷²

Det er tillatt å bruke innkjøpt fôr fra karensarealer med inntil 50 % av den totale fôrresasjonen på årsbasis, regnet i tørrstoffinnhold og samlet for besetningsgrupper. Når karensfôrvekster kommer fra egen virksomhet, kan denne andelen forhøyes til 80 %. Fra 1. januar 2009 blir andelene karensfôr tillatt brukt redusert til henholdsvis 30% hvis innkjøpt fôr og 60 % hvis det er fôr dyrket på eget/leid areal.

Det er tillatt å bruke innkjøpt melk fra karensdyr med inntil 50 % av den totale fôrresasjonen på årsbasis, regnet i tørrstoff. Når karensmelk kommer fra dyr på samme virksomhet, kan denne andelen forhøyes til 80 %. Melk fra karensdyr kan omsettes som karensfôr. Fra 1. januar 2009 blir andelene karensmelk tillatt brukt redusert til henholdsvis 30% hvis innkjøpt melk og 60 % hvis det er melk fra dyr på egen gård.

4.6.5 Bruk av konvensjonelt fôr

Det er tillatt å bruke en viss andel konvensjonelt fôr når den driftsansvarlige ikke er i stand til å skaffe fôr som utelukkende kommer fra økologisk produksjon. Muligheten til å bruke konvensjonelt fôr er en overgangsordning som gradvis blir trappet ned ettersom tilgangen til økologisk fôr er forventet å bli bedre. De høyeste prosentandeler konvensjonelt fôr som er tillatt brukt, regnet på årsbasis og tørrstoffinnhold, er:

(‘fôr-år’, og ikke kalender-år, kan benyttes ved utregning):

- 5 % for drøvtyggere og hest fram til 31.12.2007.
- 15 % for andre dyreslag fram til 31.12.2007. Deretter 10 % fra 01.01.2008 til 31.12.2009. Deretter 5 % fra 01.01.2010 til 31.12.2011.

Høyeste andel konvensjonelt fôr i dagsrasjonen til enkeltdyr er 25 % ⁷³.

Det har blitt utarbeidet en liste over fôrvarer som ikke er tilgjengelige som økologiske. Det er ikke nødvendig å søke om tillatelse for å få bruke konvensjonell vare av disse fôrvarene.

Oversikt over disse fôrvarene er tilgjengelig på Mattilsynets nettsider

(<http://www.mattilsynet.no/okologisk>). Det vil kunne bli forandringer på lista ettersom tilgangen til økologisk fôr forandres.

Ved behov for å bruke andre konvensjonelle fôrvarer en de som står på nevnte liste, må produsentene søke om tillatelse fra kontrollorganet. Det vil ikke kunne bli gitt tillatelse til å

⁷¹ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999 og fo. (EF) nr. 223/2003 og fo. (EF) nr 394/2007) Vedlegg I, B, 4.4.

⁷² Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Artikkel 4, 24.

⁷³ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 2277/2003) Vedlegg I, B, 4.8.

bruke konvensjonelle fôrvarer som inneholder en eller flere ingredienser eller tekniske hjelpemidler som ikke står oppført i Liste 3 i denne veilederen. En søknad må inneholde;

- a) bekreftelse på at økologisk fôr ikke er å oppdrive (for grovfôr er det tilstrekkelig med en bekreftelse på at en har etterspurt fôret lokalt, dvs. det er ikke nødvendig å undersøke tilgangen på økologisk fôr i andre landsdeler)
- b) begrunnelse for hvorfor man må bruke nettopp dette konvensjonelle fôret (f.eks. anbefaling/uttalelse fra fôrveileder)

Halm som er behandlet med ammoniakk eller lut, regnes som konvensjonelt fôr⁷⁴.

Ved stort avlingstap eller avlingssvikt på grunn av f.eks. ekstremt vær (et område registrert som avlingsskadeområde av myndighetene), utbrudd av smittsomme sykdommer, forurensning av giftige stoffer eller brann, kan det gis tillatelse til å bruke en høyere prosentandel konvensjonelt fôr for en begrenset periode og for et avgrenset/spesifikt område. Prosentandel konvensjonelt fôr tillatt brukt i slike tilfeller må vurderes fra sak til sak⁷⁵. En søknad må da sendes kontrollorganet (se punkt a) og b) over).

4.6.6 Ensileringsmidler⁷⁶

I Liste 3, del D, er det oppført en rekke fôrvarer, enzymer, bakterier og organiske syrer som bl.a. kan brukes til ensilering. Disse kan brukes uten spesiell tillatelse. Kjemiske ensileringsmidler kan kun brukes hvis det er avklart i driftsbeskrivelsen. For oppdatert liste over produktnavn, ta kontakt med kontrollorganet (www.debio.no).

⁷⁴ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 2277/2003) Vedlegg II, C.

⁷⁵ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 473/2002) Vedlegg I, B, 4.9

⁷⁶ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 2277/2003) Vedlegg II, D.

4.6.7 Oppsummering, bruk av ulike typer fôr ⁷⁷

	Storfe, hest, småfe	Svin og fjørfe
Fôrandel fra egen virksomhet	Minst 50 % må komme fra egen virksomhet	Ingen krav
Økologisk fôr	Ingen øvre grense	Ingen øvre grense
Karensfôr	Innkjøpt fôr: maksimalt 50 % Dyrket på egen gård: maksimalt 80 % (Fra 2009 vil maksimalandelene være henholdsvis 30 % og 60 %)	Innkjøpt fôr: maksimalt 50 % Dyrket på egen gård: maksimalt 80 % (Fra 2009 vil maksimalandelene være henholdsvis 30 % og 60 %)
Grovfôr	Minimum 60 %. Unntak: minimum 50 % de første 3 måneder av laktasjonen	Fri adgang for svin. Adgang i dagtimene for alt fjørfe
Ikke-økologisk fôr	Maksimalt 5 %, regnet på årsbasis og i tørrstoffinnhold (fram til 31.12.2007) Ved uforutsette hendelser kan det gis særskilt tillatelse	Maksimalt 15 %, regnet på årsbasis og i tørrstoffinnhold (fram til 31.12.2007, deretter en nedtrapping) Ved uforutsette hendelser kan det gis særskilt tillatelse

4.7 Sykdomsforebygging og veterinærbehandling

Forebyggende dyrehelsetiltak står sentralt i økologisk husdyrhold og skal bygge på følgende prinsipper⁷⁸:

- a) valg av egnede raser eller avlsdyr
- b) et dyrehold tilpasset de forskjellige artenes behov, som fremmer stor motstandsdyktighet mot sykdom og forebygger infeksjoner
- c) bruk av fôr av god kvalitet sammen med regelmessig mosjon og tilgang til beiter, noe som stimulerer dyrets naturlige immunforsvar (f.eks. sambeiting eller vekselbeite for å redusere parasitpress)
- d) passende besetningsstørrelse for å unngå dyrehelseproblemer som kan oppstå som følge av for stor tetthet

Når dyr likevel blir syke eller skadet, skal de behandles omgående, og om nødvendig flyttes til egne sykebinger eller sykerom⁷⁹. Hensynet til dyrets velbefinnende må være overordnet, slik at ikke nødvendig legemiddelbruk unnlates selv om det medfører utvidet tilbakeholdelsestid eller tilbaketrekking av økologisk godkjenning.

⁷⁷ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999, fo. (EF) nr. 223/2003 og fo. (EF) nr. 2277/2003) Vedlegg I, B, 4.

⁷⁸ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 5.1 – 5.2.

⁷⁹ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 5.3.

Ved sykdom skal hensynet til dyrevern være avgjørende for valg av behandlingsmetode. Valg av behandlingsmetode bør skje i samråd med veterinær. Bruk av kjemisk eller syntetisk fremstilte legemidler bør begrenses mest mulig. Naturlige terapeutiske midler og metoder bør vektlegges, og følgende type produkter foretrekkes⁸⁰;

- fytoterapeutiske produkter (f.eks. planteekstrakter (unntatt antibiotika) essenser osv.)
- homeopatiske produkter (f.eks. vegetabiliske, animalske eller mineralske stoffer)
- mikronæringsstoffer og produkter som står oppført i Liste 3.

Dersom slike produkter skulle vise seg å være uten effekt i det aktuelle tilfellet, kan det brukes antibiotika eller medisiner av syntetisk opprinnelse under veiledning fra veterinær. Det samme gjelder om det ikke er tilgang på slike produkter, eller personell med kompetanse til å bruke dem. Bruk av kjemiske eller syntetiske veterinærpreparater til forebyggende behandling er forbudt, bortsett fra ved vaksinerings, parasittbehandling og behandling pålagt av myndighetene⁸¹.

Det er ikke tillatt å bruke legemidler/preparater beregnet på å fremme vekst eller produksjon (herunder antibiotika og andre kunstige vekstfremmende hjelpemidler). Kontrollorganet kan tillate at enkeltstående dyr behandles med hormoner som en form for terapeutisk veterinærbehandling⁸².

Tilbakeholdelsestiden for økologiske dyr eller produkter ved bruk av reseptpliktig veterinærmedisin er dobbelt så lang som i konvensjonelt landbruk. Syntetiske medisiner hvor tilbakeholdelsestiden er satt til null dager, vil også ha en tilbakeholdelsestid på null dager når brukt i økologisk husdyrhold.⁸³

Behandlede dyr eller produkter fra disse kan ikke markedsføres som økologiske før dobbel tilbakeholdelsestid er over. I løpet av ett år kan det tillates maksimalt tre behandlinger med legemidler med tilbakeholdelsestid for at dyrene eller produkter fra dyrene skal kunne omsettes som økologiske. Med én behandling menes alle de tiltak som gjøres for å kurere én sykdom eller skade. Dersom et dyr får flere enn tre behandlinger i løpet av et år, må ny karenstid påbegynnes for dyret. Vaksinerings, parasittbehandling og behandling pålagt av myndighetene regnes ikke med i antall behandlinger nevnt ovenfor⁸⁴.

All bruk av terapeutiske midler/legemidler skal føres i helsekortet. Dyr som er blitt behandlet, skal identifiseres tydelig, per parti, gruppe eller bunge for fjørfe og gris, og enkeltvis for andre dyr⁸⁵.

4.8 Reproduksjon⁸⁶

Naturlig bedekning er ønskelig, og er å foretrekke. Forholdene bør legges til rette for naturlig bedekning dersom det er praktisk gjennomførbart, men inseminering er tillatt. Andre former

⁸⁰ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 5.4.

⁸¹ jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 5.5 b.

⁸² Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 5.5.

⁸³ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 5.7.

⁸⁴ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 5.8.

⁸⁵ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 5.6.

⁸⁶ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 4.1.1.

for kunstige eller assisterte reproduksjonsmetoder (for eksempel embryooverføring) er forbudt.

Medisinsk brunstregulering og brunstframkalling er ikke tillatt. Bruk av brunstmidler til fjerning av f.eks. cyster eller gult legeme kan imidlertid tillates ved behandling av enkelt dyr⁸⁷.

4.9 Fysiske inngrep⁸⁸

Følgende inngrep er ikke tillatt:

- nebbtrimming, halekupering, kamklipping
- trynering på gris
- tannklipping av gris

Følgende inngrep er tillatt:

- kastrering, forutsatt at dette utføres på tilpasset alderstrinn, av kvalifisert personell og med minst mulig lidelse for dyret
- tannsliping av spedgris

4.10 Besetningstetthet⁸⁹

Besetningstettheten i en økologisk driftsenhet kan ikke være høyere enn det som fremgår av Liste 5.

Tallene viser antall dyr i forhold til tilgjengelig jordbruksareal. Begrensningene er gjort i overensstemmelse med kravene for tilførsel av husdyrgjødsel til økologisk areal. Tallene viser altså hvor mange dyr man kan ha per. daa, uavhengig av om de er økologiske eller konvensjonelle, innenfor maks grense for tilført husdyrgjødsel. Høyere besetningstetthet kan aksepteres om man samarbeider med andre gårder om spredeareal (se punkt 3.4 om næringstilførsel).

4.11 Husdyrrom

Forholdene i husdyrrommene skal være tilpasset dyrenes naturlige behov og instinkter, som f.eks. behovene for tilstrekkelig bevegelsesfrihet og velvære, for å unngå unødig stress og smerte. Dyrene skal ha lett tilgang til fôr og reint vann. Bygningen skal ha god ventilasjon og tilgang på dagslys⁹⁰.

Dyretettheten i bygningen skal sikre dyrenes velvære og velferd. Den skal avpasses dyrenes atferdsmessige behov, som særlig avhenger av gruppas størrelse og dyrenes kjønn. Innearealet

⁸⁷ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 5.5a

⁸⁸ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 6.1.2 – 6.1.3.

⁸⁹ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 7.2 og Vedlegg VII.

⁹⁰ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 8.1.

skal være så stort at dyrene kan stå naturlig, lett legge seg ned, snu seg, stille seg, innta alle naturlige stillinger og foreta alle naturlige bevegelser⁹¹.

Krav til inneareal og andre egenskaper ved husdyrrommene, beregnet på forskjellige dyrearter og -grupper, er fastsatt i Liste 6. Det nettoareal, som et dyr skal ha til rådighet, er det areal, som dyret har adgang til til enhver tid. Melkeanlegg, fôrbrett og arealer forbeholdt røkterne kan derfor ikke regnes som en del av nettoarealet⁹². Kravene til inneareal for storfe, småfe og griser gjelder for nye bygninger oppført etter 01.01.2001. For bygninger oppført før 01.01.2001 gjelder disse kravene først fra 01.01.2011. Det vil si at i hus bygd før 2001 gjelder de samme kravene til inneareal i økologisk husdyrhold som i konvensjonelt husdyrhold fram til 2011.

Gulvet i binger/båser skal være jevnt, men ikke glatt. Minst halvparten av det samlede gulvarealet (se kravene i Liste 6) skal være tett, det vil si ikke bestå av spalte- eller strekkmetallgolv. Se unntak for sau, punkt 4.11.3.

Tabellen under viser minimumsarealet i binger og båser som skal være tett gulv⁹³.

	Levendevekt, kg	Del av innearealet (minimum) som skal ha tett gulv, m ² /dyr
Melkekyr/ammekyr		3,0
Avlsokse		5,0
Kviger og oksekalver	Inntil 100	0,75
	Inntil 200	1,25
	Inntil 350	2,0
	Over 350	2,5 (min. 0,5 m ² /100 kg)
Oppbundne hanndyr, eldre enn ett år	Inntil 350	2,0
	Over 350	2,5 (min. 0,5 m ² /100 kg)
Purker som dier		3,75
Slaktegris		0,5
Avlspurker		1,25
Avlsråner		3,0
Geit		0,75
Kje		0,18

Husdyrrom skal ha en bekvem, ren og tørr ligge- og hvileplass av tilstrekkelig størrelse (Liste 5), som skal bestå av en solid konstruksjon uten gulvrist. Hvileområdet skal ha tilstrekkelig med tørt strø. Med ”tilstrekkelig strø på hvilearealer” menes at dyrene kan holde seg tørre og rene. Strøet skal bestå av halm, flis eller annet egnet naturmateriale. Til forbedring og berikelse av strøet kan de mineralproduktene som står oppført i Liste 3 C brukes i samsvar med gitte betingelser⁹⁴. Halm til strø trenger ikke være økologisk. Flis skal komme fra ubehandlet trevirke.

⁹¹ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 8.2.

⁹² Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 8.2.3. og Vedlegg VIII.

⁹³ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 8.3.5 og Vedlegg VIII.

⁹⁴ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 8.3.6.

4.11.1 Oppbinding⁹⁵

Binding av dyr er ikke tillatt. Kontrollorganet kan ved søknad likevel tillate binding av enkelte dyr når dyreeier kan begrunne at det er nødvendig av hensyn til dyrenes sikkerhet eller velferd og forutsatt at det er for et begrenset tidsrom. Et eksempel kan være vær i parringstiden. Dette må da avklares i driftsbeskrivelsen.

4.11.2 Husdyrrom: spesielt for storfe⁹⁶

Det er unntak fra bestemmelsene om forbud mot binding av storfe i bygninger som var oppført før 24. august 2000. En forutsetning er at dyrene får individuelt stell, godt med strø og mulighet til regelmessig mosjon. Unntaket gjelder til 01.01.2011.

En forutsetning for unntak fra bestemmelsene om binding av storfe er at;

- dyrene kan luftes også utenom beitesesongen
- lufting i utgangspunktet praktiseres daglig, men minimum to ganger per uke for alle dyr

Fra 2011 vil det kunne bli et videre unntak fra krav til lausdrift for besetninger på små virksomheter. Hvem som kan benytte dette unntaket er ikke avklart.

Oppbinding av storfe avklares i driftsbeskrivelsen. Se også punkt 4.12 om ”utearealer”.

Kalver eldre enn en uke skal ikke holdes i enkeltbinger beregnet på kun ett dyr⁹⁷. Kalver som er over en uke gamle og er på samme alderstrinn skal altså gå sammen. Fellesbinge gir sosial kontakt og større mulighet til fysisk aktivitet. Kalvene skal se og komme i berøring med andre dyr. Arealkrav fremgår av Liste 5.

4.11.3 Husdyrrom: spesielt for sau

Sau er unntatt fra kravet om tilgang til tett liggeunderlag⁹⁸. Det vil si at strekkmetall eller spaltegulv kan brukes over hele bingen. Dyra skal likevel ha tilgang til en bekvem, tørr og trekkfri liggeplass. Det er også krav om at små lam skal ha tilgang til tett liggeunderlag med tilfredsstillende varmetekniske egenskaper⁹⁹.

4.11.4 Husdyrrom: spesielt for griser¹⁰⁰

Purker skal holdes i grupper, bortsett fra i siste del av drektighetsperioden og i ammeperioden. Smågriser kan ikke holdes i flat-decks eller i bur. Dyrene skal kunne gjøre fra seg og rote med trynet under opphold på innearealet. Til roting kan det brukes ulikt materiale som er generelt

⁹⁵ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 6.1.4.

⁹⁶ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 6.1.5 – 6.1.6.

⁹⁷ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 8.3.7 og Vedlegg VIII.

⁹⁸ Jf. økologiforskriften §10.

⁹⁹ Jf. Forskrift 18. februar 2005 nr. 160 om velferd for småfe, §11.

¹⁰⁰ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 8.3.8.

tillatt til bruk i økologisk dyrehold (se Liste 1 over tillatte gjødselmidler m.m., og Liste 3 over tillatte fôrvarer).

4.11.5 Dyreslag tilpasset helårs utegange¹⁰¹

Husdyrrom er ikke påkrevd for dyreslag tilpasset helårs utegang eller der de klimatiske forholda tillater at dyrene lever utendørs. Produsenten må søke Mattilsynet om dispensasjon til å drive etter denne driftsformen. Merk at det finnes egne bestemmelser for husdyrrom for f.eks. utegangersau i det generelle regelverket for hold av småfe.

4.11.6 Rengjøring og skadedyrbekjempelse i husdyrrom¹⁰²

Rom, binger, utstyr og redskap skal rengjøres skikkelig for å hindre enhver kryssinfeksjon og utvikling av smittebærende organismer.

Se Liste 4 for hvilke produkter som kan brukes til rengjøring av bygninger og anlegg til husdyr. Bruk av rengjøringsmidler avklares i driftsbeskrivelsen

Se også Liste 4 for hvilke midler som kan brukes for å fjerne insekter og andre skadedyr i bygninger og andre anlegg der det holdes husdyr. .

4.12 Utearealer- sommer og vinter

Ved lufting av husdyr bør luftegård/uteareal være tilrettelagt slik at det er uproblematisk for dyrene å gå ut og inn, og at luftegården gir tilstrekkelig beskyttelse mot regn, vind, sol og ekstreme temperaturer. Dyrene må altså ha anledning til å søke ly når de er ute. Luftegården kan delvis være dekket av tak. Vær- og føreforhold, husdyrrase og alder avgjør hvor ofte dyr kan slippes ut utenom beitesesong. Luftegårder skal være utformet slik at lufting kan skje året rundt. Normale vinterforhold i et område, f.eks. sterk vind, mye snø eller regn, skal ikke sette begrensninger til bruk av et uteareal¹⁰³.

Minste utendørsareal for de forskjellige husdyrslagene er fastsatt i Liste 6¹⁰⁴.

Dyretettheten på innmarks- og utmarksbeiter skal være så lav at det ikke blir omfattende tråkkskader¹⁰⁵. Det er en forutsetning at utearealet ikke representerer noen forurensningsfare på grunn av store ansamlinger med gjødsel¹⁰⁶.

Alle dyr bør ha tilgang til uteareal også utenom beitesesongen. Tilgang til luftegård om vinteren er derimot ikke påkrevd for småfe og storfe i lausdrift,¹⁰⁷.

¹⁰¹ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 8.2.1.

¹⁰² Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 8.2.5 og Vedlegg II, B 2 og Vedlegg II E.

¹⁰³ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 8.1.2 og 8.3.1.

¹⁰⁴ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 8.2.3 og Vedlegg VIII.

¹⁰⁵ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 8.2.4.

¹⁰⁶ . økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 7.6.

For oppbundne storfe er det spesielle krav. En forutsetning for unntak fra bestemmelsene om oppbinding av storfe er at ¹⁰⁸;

- a) det er etablert luftegård, slik at dyrene kan luftes også utenom beitesesongen
- b) lufting i utgangspunktet praktiseres daglig, men minimum 2 ganger per uke for alle dyr

Oppbinding av storfe avklares i driftsbeskrivelsen. Se også punkt 4.11.2, ”Husdyrrom: spesielt for storfe”.

Drøvtyggere og hest skal i beiteperioden kunne gå på områder med gode beitemuligheter i beiteperioden ¹⁰⁹. Beiteperioden defineres som tiden fra graset er 5-10 cm og så lenge det er gjenvekst på graset. Beite er grasmark der dyra har tilgang til grøde på rot, og dyret skal altså høste grøden selv. Tilleggsfôr kan imidlertid fraktes inn på området. Beitearealet må være tilstrekkelig stort til at grasproduksjonen blir opprettholdt (Se også 4.6.2).

Også okser skal ha tilgang til beiter eller luftegårder. Okser over ett år gamle kan holdes i et husdyrrom med fri adgang til en luftegård hele året, i stedet for å gå på beite i sommerperioden ¹¹⁰.

Griser skal også ha tilgang til utendørsarealer. Dyrene skal kunne gjøre fra seg og rote med trynet under opphold på utearealet. Purker skal være ute minst 120 dager i året, og kan altså holdes inne i dieperioden. Som unntak fra krav om tilgang til uteareal kan den siste oppfôringsfasen for slaktegris finne sted innendørs forutsatt at perioden innendørs ikke overstiger en femtedel av dyrenes levetid, og ikke under noen omstendighet overstiger tre måneder ¹¹¹.

4.13 Spesielle regler for fjørfe

4.13.1 Husdyrrom for fjørfe

Se også generelle regler om husdyrrom, punkt 4.11.

Fjørfe skal oppdrettes frittgående og ikke holdes i bur ¹¹².

Bygninger til alt fjørfe skal oppfylle følgende minstekrav: ¹¹³

¹⁰⁷ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 8.3.2.

¹⁰⁸ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 6.1.5 – 6.1.6.

¹⁰⁹ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 8.3.1.

¹¹⁰ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 8.3.3.

¹¹¹ Jf. økologiforskriften §9 og §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 8.3.4.

¹¹² Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 8.4.1.

¹¹³ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 8.4.3.

- a) minst en tredel av gulvarealet skal være fast (ikke ha spalter eller strekkmetall) og være dekket med strø i form av halm, flis, sand, torv eller annet
- b) i husdyrrom til verpehøner skal en tilstrekkelig stor del av nettogulvarealet, være beregnet på oppsamling av gjødsel, f.eks. under vaglepinnene
- c) husdyrrommene skal ha vaglepinner som i antall og størrelse skal være tilpasset flokkens omfang og fuglenes størrelse, som fastsatt i Liste 6.2.
- d) I husdyrrom til verpehøner skal det være tilgang til verpekasser, se Liste 6.2.
- e) husdyrrommene skal ha inngang- og utgangsåpninger av en størrelse som passer til fuglene, og med en samlet lengde på minst 4 m per 100 m² av det arealet i huset som fuglene har tilgang til
- f) største flokkstørrelse er: 4800 kyllinger 3000 verpehøner 5200 perlehøns
 - 4000 moskusender eller pekingender (hunner)
 - 3200 moskusender eller pekingender (hanner) eller andre ender
 - 2500 kapuner, gjess og kalkuner
- g) det samlede husarealet som brukes til fjørfekjøtt produksjon på en enkelt driftsenhet, skal ikke overstige 1 600 m²

En avdeling i et fjørfehus skal bare inneholde en flokk. Hvis et fjørfehus deles i flere avdelinger, kan oppdelingen bestå av netting fra gulv til tak. Det er mulig å ha gjennomgående fôringsanlegg og eggtransportbånd.

For verpehøner kan naturlig dagslys suppleres med kunstig belysning for å sikre lys i inntil 16 timer hver dag, forutsatt en sammenhengende hvileperiode om natten uten kunstig lys på minst åtte timer¹¹⁴.

Av hygieniske grunner skal bygningene tømmes for alle fjørfe mellom hvert innsett. I denne perioden skal bygningene og utstyret rengjøres og desinfiseres¹¹⁵.

4.13.2 Luftegård

Fjørfe skal ha tilgang til en utendørs luftegård når værforholdene tillater det, og skal når det er mulig, ha slik tilgang i minst en tredel av livet sitt. Disse utendørs luftegårdene skal være dekket hovedsakelig med vegetasjon, gi rimelig ly og gi dyrene lett tilgang til mat og vann. Forholdene skal tilrettelegges med overbygget utgang/ly slik at fjørfeet vil gå ut og benytte luftegården, f.eks. med å henge nett (kamouflasjenett) over deler av ut/inngangen. Driftsbeskrivelsen skal omtale tiltak gjort for å venne fjørfeet til å bruke utearealet daglig¹¹⁶.

Vannfugler skal ha tilgang til bekk, elv, vann eller damanlegg når værforholdene tillater det. Arealene må tilrettelegges slik at hygieniske forhold kan sikres, f.eks. ved at damkanter steinsettes el.¹¹⁷

¹¹⁴ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 8.4.4.

¹¹⁵ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 8.4.6.

¹¹⁶ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 8.4.5.

¹¹⁷ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 8.4.2.

Luftegårdene skal stå ubenyttet i en periode på 3 måneder mellom hvert innsett. Hensikten med å la utearealet ”hvile”, er å gi mulighet for etablering av ny vegetasjon og sanere smitte. Kravet om hvileperioder for luftegården gjelder ikke små flokker av fjørfe som ikke holdes i luftegårder, og som kan bevege seg fritt hele dagen¹¹⁸.

For utendørs areal skiller det mellom krav for fjørfe i bygninger oppført før 01.01.01 og krav som gjelder for fjørfe i nyere bygninger – se Liste 6 for detaljer¹¹⁹.

4.13.3 Slaktealder¹²⁰

For fjørfe er minstealder for slakt:

- 81 dager for kyllinger 49 dager for pekingender 70 dager for moskusender hunner og
- 84 dager for moskusender hanner 92 dager for stökkender 94 dager for perlehøns 140 dager for kalkuner og gjess

Alternativt kan langsomtvoksende raser benyttes. Langsomtvoksende slaktekyllingraser defineres i praksis som raser med en veksthastighet, som i gjennomsnitt ikke overstiger 35 gram per dyr per dag. Langsomtvoksende kalkunraser defineres som raser med en veksthastighet som i gjennomsnitt ikke overstiger 105 gram per hanndyr og 75 gram per hunddyr per dag.

¹¹⁸ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 8.4.6 og økologiforskriften §11.

¹¹⁹ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 8.5.1.

¹²⁰ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 6.1.9

4.14 Spesielle regler for kaninhold

4.14.1 Karenstid ¹²¹

For kaniner gjelder 10 ukers karenstid.

4.14.2 Ute- og inneareal ¹²²

Kaniner skal holdes i binger. Slaktedyr og angorakaniner skal holdes i fellesbinger, mens avlsdyr kan holdes i enkeltbinger. Bingene skal ha tett gulv på minst halvparten av arealet for å muliggjøre bruk av strø. Resten av gulvet kan være netting eller spalter. Avlsbinger skal ha redekasser.

Det kan være høyst 25 dyr i hver bing. Minste tilgjengelige areal pr. dyr skal være:

- Angorakaniner: 0,2 m²
- Slaktedyr: 0,3 m²
- Avlsdyr: 0,7 m²

Kaninene skal ha daglig adgang til uteareal når vær og føreforhold tillater det. De kan holdes ute i innhegning eller i flyttbare beitebur. Kaninene skal ha mulighet for å søke skjul på utearealet de benytter.

Uteareal til kaniner skal hovedsakelig bestå av jord med gress og vegetasjon, og kaninene skal ha tilgang på vann på utearealet.

Annethvert år skal utearealet ha en hvileperiode på minst ett år.

4.14.3 Fôring ¹²³

Kaniner skal ha minst 60 % grovfôr regnet i tørrstoff og på årsbasis.

Fôrrasjonen til kaninunger skal inneholde naturlig melk fra kanin i minst fem uker etter fødselen.

4.14.4 Reproduksjon ¹²⁴

En kaninhunn skal ikke ha mer enn 4 kull pr. år. Kaninungene skal gå sammen med mora i minst fem uker etter at de er født.

¹²¹ Jf. økologiforskriften §8, 1. ledd.

¹²² Jf. økologiforskriften §8, 2. – 4. ledd.

¹²³ Jf. økologiforskriften §8, 6. ledd.

¹²⁴ Jf. økologiforskriften §8, 5. ledd.

5 Økologisk birøkt

5.1 Generelt om økologisk birøkt

Birøkt gir gjennom bienes pollinering et verdifullt bidrag til beskyttelse og opprettholdelse av miljøet, jordbruket og skogbruket. Birøkt regnes som en del av husdyrholdet, og regler for økologisk birøkt må ses i sammenheng med det øvrige regelverket for økologisk husdyrhold.

Birøkten kan godkjennes i sammenheng med øvrig økologisk drift, men det er også mulig med isolert økologisk godkjenning av bare birøkt. For å få birøkten godkjent som økologisk, må det være rimelig sikkerhet for et vedvarende driftsopplegg. En bigård kan ikke drives vekselvis økologisk og konvensjonelt, med mindre kontrollorganet har gitt tillatelse til midlertidig tilbakestilling¹²⁵.

Før produkter kan omsettes som økologiske, må biene gjennom en karenstid. Dette er en tidsperiode hvor reglene for økologisk birøkt følges, men produktene kan ikke omsettes som økologiske¹²⁶.

Økologisk godkjenning av produkter fra birøkt er nært knyttet til stedet av bikubene. Godkjenningen avhenger også av forholdene omkring utvinning, foredling og lagring av produktene¹²⁷.

Økologiregelverket gjelder som et tillegg til det øvrige regelverket som birøkt er omfattet av.

5.2 Inspeksjon, godkjenning og krav til dokumentasjon

Se Veileder A for utfyllende informasjon.

Driftsbeskrivelsen, med tilhørende dokumentasjon, danner grunnlaget for økologisk godkjenning av birøkt¹²⁸. Det er utarbeidet et dokument til hjelp ved utfylling av driftsbeskrivelsen. Dokumentet er å finne på Debios hjemmesider (www.debio.no).

Dokumentasjon som skal være tilgjengelig ved årlig inspeksjon er;

- a) fjorårets og årets regnskap og bilag
- b) økonomisk kartverk over stasjonære biplasser, samt utmarksarealer og vandreplasser
- c) Debios P3-skjema eller annen dokumentasjon ved bruk av utmark
- d) reingjøringsjournal el.
- e) egne noteringer i form av Norges Birøkterlags notatkort, KSL-noteringer el.

Datoene for fjerning av bitømmerbrett, høsting av honning og slynging, skal bokføres. Rutiner for dette avklares i driftsbeskrivelsen¹²⁹.

¹²⁵ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 3.2.

¹²⁶ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, C, 2.1.

¹²⁷ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, C, 1.1 – 1.2.

¹²⁸ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 2491/2001) Vedlegg III, Generelle bestemmelser, 3.

¹²⁹ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, C, 7.8.

5.3 Omlegging og karenstid

Karenstiden for birøkt er ett år. I karenperioden må produkter fra birøkt omsettes som konvensjonell vare.

5.4 Parallellproduksjon¹³⁰

Når en driftsansvarlig har flere driftsenheter der det drives birøkt i samme område, skal alle driftsenhetene oppfylle kravene til økologisk birøkt (for unntak, se punkt 5.6.1).

5.5 Bienes opprinnelse

Ved valg av raser skal det tas hensyn til bienes evne til å tilpasse seg lokale forhold, deres levedyktighet og motstandsdyktighet mot sykdommer. Det skal fortrinnsvis brukes *Apis mellifera* av europeisk herkomst og lokale økotyper av disse (populasjoner som er spesielt tilpasset de lokale forholdene)¹³¹.

Økologisk bigårder skal i utgangspunktet etableres ved å dele bifolk eller ved å kjøpe svermer eller bikuber som kommer fra driftsenheter som driver økologisk. Bigårder som allerede finnes i driftsenheten kan imidlertid omlegges slik at produktene kan omsettes under betegnelsen økologisk etter at karenperioden er gjennomført.

Genmodifiserte eller klonede dronninger er ikke tillatt brukt¹³².

5.5.1 Fornyning eller gjenetablering¹³³

For å fornye bigården kan det årlig innføres dronninger fra andre økologiske driftsenheter. Likeledes kan bigården årlig tilføres inntil 10 % dronninger og avleggere/skaksvermer fra ikke-økologiske driftsenheter, forutsatt at bidronningene og avleggerne/skaksvermene plasseres i bikuber der de utbygde tavlene eller byggevokstavlene kommer fra økologiske driftsenheter. I så fall er det ingen karenperiode.

For gjenoppbygging av bifolk etter sykdom eller uforutsette hendelser, kan det gis tillatelse til å innføre bifolk fra ikke-økologiske driftsenheter dersom økologiske bifolk ikke er tilgjengelige, forutsatt at de underlegges 1 års karenstid.

Søknad om tillatelse til å innføre ikke-økologiske bifolk må sendes kontrollorganet. Søknaden må inneholde en bekreftelse på at det er gjort anstrengelser for å skaffe økologiske bifolk, og at slike ikke er å få tak i.

5.6 Plassering av bigårdene

¹³⁰ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, C, 1.3.

¹³¹ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, C, 3.1.

¹³² Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, C, 3.2 – 3.3.

¹³³ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, C, 3.5 – 3.6.

Bigårdenes plassering skal¹³⁴:

- a) sikre at biene har tilstrekkelige naturlige nektar-, honningdugg- og pollenkilder, samt tilgang til vann.
- b) være plassert slik at nektar- og pollenkildene i en radius på tre km fra bigården vesentlig består av avlinger produsert etter økologisk produksjonsmetode og/eller har et viltvoksende planteliv som ikke er gjenstand for behandling med andre gjødselslag eller plantevernmidler enn de som står oppført i Liste 1 og 2.
- c) ikke være i et område hvor dyrking av konvensjonell raps eller rybs utgjør mer enn fem prosent av jordbruksarealet innenfor en radius på tre km fra bigården¹³⁵
- d) være plassert i tilstrekkelig avstand fra alle kilder til forurensning utenom landbruket, for eksempel: bykjerner, motorveier, industriområder, fyllplasser, forbrenningsanlegg for avfall osv. Tilstrekkelig avstand regnes som tre km.

Kravene gjelder ikke for områder der det ikke forekommer blomstring, eller om vinteren.

Ved bruk av utmark må følgende bekreftelse foreligge:

- a) kart over området
- b) Debios P3-skjema eller egenerklæring/bekreftelse fra grunneier(e), landbrukskontor eller annen uavhengig tredjepart på at ikke-tillatte innsatsmidler ikke er benyttet de siste tre årene

5.6.1 Unntak fra kravet om bigårdens plassering

Det tillates at en driftsansvarlig kan ha en driftsenhet som drives i fullt samsvar med bestemmelsene for økologisk birøkt, og samtidig ha en driftsenhet som drives i samsvar med bestemmelsene, med unntak av bestemmelsene om bigårdens plassering. Produkter fra driftsenheten(e) som ikke fullt ut drives i samsvar med bestemmelsene kan ikke selges med henvisning til økologisk produksjonsmetode. Dette betyr for eksempel at i noen tilfeller kan honning fra lyngtrekket bli omsatt som økologisk, mens honningen fra sommer-trekket ikke kan omsettes som økologisk.

I slike situasjoner må rutiner for atskilthet av produktene fra de ulike driftsenhetene avklares i driftsbeskrivelsen. Dette gjelder for alle ulike operasjoner, fra høsting til salg av de ferdige produkter.

5.7 Fôring¹³⁶

Det bør legges til rette for vekst rundt bigården, slik at behovet for kunstig vårfôring reduseres.

Når produksjonsperioden er over, bør det være nok honning og pollen igjen i bikubene til at biene kan overvintre. Med de klimatiske forholdene vi har i Norge er det tillatt med kunstig fôring av bifolkene. Til kunstig fôring skal det fortrinnsvis brukes økologisk framstilt honning, helst fra den samme økologiske enheten.

¹³⁴ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, C, 4.1

¹³⁵ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, C, 4.1 og økologiforskriften §15.

¹³⁶ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, C, 5.

Det kan tillates bruk av økologisk sukkersirup i stedet for økologisk honning til kunstig fôring, når det er nødvendig på grunn av klimatiske forhold som får honningen til å krystallisere. Slik bruk krever tillatelse fra kontrollorganet¹³⁷. Andre typer fôr en de som er nevnte her er ikke tillatt brukt.

Kunstig fôring kan som en hovedregel bare finne sted mellom siste høsting av honning og 15 dager før neste nektar- og honningduggsesong.

Driftsbeskrivelsen skal inneholde type kunstig fôr brukt, datoer for fôring, mengder og de bikubene der det brukes.

5.8 Sykdomsforebygging og veterinærbehandling

Forebyggende tiltak for å unngå sykdom og smitte i bikubene er avgjørende¹³⁸.

Sykdomsforebygging i birøkt skal bygge på følgende prinsipper:

- a) valg av egnede hardføre raser
- b) anvendelse av visse metoder som fremmer stor motstandsdyktighet mot sykdom og forebygger infeksjoner, som regelmessig utskifting av bidronningene, systematisk kontroll av bikubene for å oppdage unormale helsetilstander, kontroll av droneyngel i bikubene, regelmessig desinfisering av materiell og utstyr, destruering av forurenset materiell eller forurensningskilder, regelmessig utskifting av bivoks og tilstrekkelige reserver av pollen og honning i bikubene

Dersom det skulle oppstå sykdom til tross for alle overnevnte forebyggende tiltak, skal bifolkene behandles omgående og om nødvendig plasseres i isolerte bigårder¹³⁹.

Sykdommer og parasitter hos bier bør bekjempes med biotekniske metoder, organiske syrer og eteriske oljer. Legemidler bør bare brukes når det er absolutt påkrevd, eller dersom det er et pålegg. Bruk av kjemiske eller syntetiske veterinærpreparater framstilt ved kjemisk syntese til forebyggende behandling er forbudt.

Ved sykdom skal hensynet til dyrevern være avgjørende for valg av behandlingsmetode. Naturlige terapeutiske midler og metoder bør vektlegges. Følgende type produkter skal foretrekkes fremfor kjemiske og syntetiske midler¹⁴⁰:

- Fytoterapeutiske produkter
- Homøopatiske produkter Maursyre, melkesyre, eddiksyre og oksalsyre, mentol, tymol, eukalyptol eller kamfer ved angrep av *Varroa destructor*

Dersom slike produkter skulle vise seg å være uten effekt i det aktuelle tilfellet, kan det brukes antibiotika eller medisiner av syntetisk opprinnelse under veiledning fra veterinær. Det samme gjelder om det ikke er tilgang på slike produkter, eller personell med kompetanse til å bruke dem.

Det kan foretas lovpålagte behandlinger av bier og materiell. I slike tilfeller gjelder:¹⁴¹

- a) bifolk under behandling skal isoleres i egne bigårder i behandlingstiden, og all voks skiftes ut med godkjent økologisk voks dersom det er påkrevd med behandling med kjemiske eller syntetiske midler.

¹³⁷ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, C, 5.3.

¹³⁸ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, C, 6.1.

¹³⁹ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, C, 6.2.

¹⁴⁰ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, C, 6.3.

¹⁴¹ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, C, 6.4 – 6.5.

- b) de behandlede biene må gjennomgå en karenstid på 1 år etter behandling.

Når det benyttes legemidler, skal følgende dokumenteres og meddeles kontrollorganet før produktene markedsføres som økologiske:

- a) middel som brukes (produkt), inkludert spesifisering av den aktive substansen (virkestoffet)
- b) diagnose
- c) behandlingsmetode
- d) varighet av behandlingen
- e) tilbakeholdelsestid

Kravene gjelder ikke ved behandling med maursyre, melkesyre, eddiksyre, oksalsyre, mentol, thymol, eucalyptol og kamfer mot *Varroa destructor*.

5.9 Håndtering av biene¹⁴²

Det er forbudt å drepe bier på tavlene i forbindelse med høsting av produkter fra birøkt. Det er tillatt å drepe droneyngel som et ledd i å begrense angrep av *Varroa destructor*.

Fysiske inngrep, som for eksempel vingeklipping av dronninger, er ikke tillatt. Det er tillatt å skifte ut bidronningen ved å avlive den gamle bidronningen.

Ved håndtering av biene og høsting av honning er kjemiske eller syntetiske avskrekningsmidler ikke tillatt.

5.10 Egenskaper ved bikuber og materialer som brukes i birøkt

5.10.1 Bikuber¹⁴³

Bikubene skal hovedsakelig være laget av naturlige materialer som ikke representerer noen risiko for forurensning av miljøet eller produktene fra birøkten. Isoporkasser er også tillatt å bruke. Valg av materialer til bikubene avklares i driftsbeskrivelsen.

Med unntak av maursyre, melkesyre, eddiksyre, oksalsyre og mentol, tymol, eukalyptol eller kamfer, kan det bare brukes naturlige stoffer som propolis, voks og vegetabiliske oljer i bikubene.

5.10.2 Voks¹⁴⁴

Voks som brukes i bikubene skal fortrinnsvis være voks fra økologisk godkjente bigårder. Hvis det ikke finnes økologisk voks på markedet, kan voks fra konvensjonelle enheter tillates brukt. Hvis voks fra konvensjonelle bigårder benyttes, må birøkteren skaffe dokumentasjon på

¹⁴² Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, C, 7.1 – 7.5.

¹⁴³ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, C, 8.1 – 8.2.

¹⁴⁴ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, C, 8.3 – 8.4.

at økologisk voks ikke var tilgjengelig da voksen ble innkjøpt. Slik dokumentasjon kan for eksempel være en bekreftelse fra Honningcentralen, og må kunne vises ved inspeksjon.

En viktig målsetning er å være mest mulig selvforsynt med voks. Det anbefales også å foreta hyppig utskifting av vokstavler for å holde god hygiene i bikubene.

5.11 Rengjøring og desinfeksjon

For å beskytte materiell (rammer, bikuber, utbygde tavler) mot skadegjørere, er det kun tillatt å bruke produkter som står oppført i Liste 2 med de forutsetninger som der er gitt¹⁴⁵. For eksempel kan kaustisk soda (bakepulver) benyttes. Fysisk behandling som vanndamp eller direkte flamme er også tillatt¹⁴⁶.

Til rengjøring og desinfisering av materiell, bygninger, utstyr, redskaper og produkter som brukes i birøkt, er det kun tillatt å bruke stoffene som står oppført i Liste 4¹⁴⁷. For eksempel kan grønnsåpe benyttes.

Rutiner for rengjøring og desinfeksjon avklares i driftsbeskrivelsen.

¹⁴⁵ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, C, 8.5 og Vedlegg II, B, 2.

¹⁴⁶ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, C, 8.6.

¹⁴⁷ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, C, 8.7 og Vedlegg II, E.

6 Lister

Liste 1: Ikke-økologisk gjødsel og strømidler

Det er kun gjødselslagene og jordforbedringsmidlene i tabellen under som tillates innført fra ikke-økologisk drift eller produksjon til økologisk landbruk¹⁴⁸.

Når midler er angitt med ”restriksjonsbelagt”, må forhåndstillatelse innhentes fra kontrollorganet som må anerkjenne behovet.

1. Organiske gjødsel- og jordforbedringsmidler¹⁴⁹

Betegnelse	Beskrivelse, krav til sammensetning og betingelser
Husdyrgjødsel	Fast, flytende, tørket eller kompostert. Med eller uten strø. Restriksjonsbelagt
Kompostert eller forgjæret husholdningsavfall	Kun vegetabilsk eller animalsk kildesortert husholdningsavfall. Kan maksimalt inneholde i mg/kg tørrstoff: Kadmium: 0,7, Kobber: 70, Nikkel: 25, Bly: 45, Sink: 200, Kvikksølv: 0,4, Krom (i alt): 70. Restriksjonsbelagt
Torv	
Leire (perlit, vermiculit osv)	
Kompost (fra vegetabilsk materiale inkludert rester fra soppproduksjon)	Restriksjonsbelagt
Guano	Restriksjonsbelagt
Animalske produkter fra slakteri- og fiskeindustri	Blodmel, hovmel, hornmel, benmel, fiskemel, kjøttmel, fjærmel, ull, hår, pels og meieriprodukter. Restriksjonsbelagt
Biprodukter av vegetabilsk opprinnelse	
Alger og algeprodukter	Restriksjonsbelagt
Sagmugg, flis og kompostert bark	Fra ubehandlet trevirke

¹⁴⁸ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, A, 2.2 og Vedlegg II, A.

¹⁴⁹ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 2381/94, fo. (EF) nr. 1488/97, fo. (EF) nr. 1073/2000 og fo. (EF) nr. 436/2001) Vedlegg II, A.

2. Mineralske gjødsel- og jordforbedringsmidler ¹⁵⁰

Betegnelse	Beskrivelse, krav til sammensetning og betingelser
Treaske	Fra ubehandlet trevirke
Bløtt råfosfat	Kadmiuminnhold høyst 90mg/kg P ₂ O ₅
Aluminiumcalciumfosfat	Kadmiuminnhold høyst 90mg/kg P ₂ O ₅ . Kun på jord med ph>7,5
Jernverkslagg	Restriksjonsbelagt
Kaliumråsalt for eksempel kainit, sylvinit osv	Restriksjonsbelagt
Kaliumsulfat som kan inneholde magnesiumsalt	Restriksjonsbelagt
Vinasse og vinasseekstrakt	Unntatt vinasse fra salmiakkproduksjon
Naturlig forekommende kalsiumkarbonat, f.eks. kritt, mergel, pulverisert kalkstein, algekalk, fosfatholdig kritt	
Naturlig forekommende kalsiumkarbonat og magnesiumkarbonat for eksempel dolomittkalk, pulverisert magnesiumholdig kalkstein	
Naturlig forekommende magnesiumsulfat for eksempel kiserit	Restriksjonsbelagt
Kalsiumkloridoppløsning	Restriksjonsbelagt
Naturlig forekommende kalsiumsulfat (gips)	
Kalkslam fra sukkerfabrikker	Restriksjonsbelagt
Fritt svovel	Restriksjonsbelagt
Mikronæringsstoffer	Restriksjonsbelagt
Natriumklorid	Kun steinsalt. Restriksjonsbelagt
Steinmel	

¹⁵⁰ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 2381/94, fo. (EF) nr. 1073/2000 og fo. (EF) nr. 436/2001) Vedlegg II, A.

Liste 2: Plantevern

Plantevern må alltid sees i sammenheng med forebyggende tiltak (se punkt 3.5 som omhandler regulering av ugras, skadedyr og sykdommer)¹⁵¹.

A. Mekanisk og termisk regulering¹⁵¹

Mekaniske og termiske bekjempningsmetoder skal først og fremst brukes.

B. Preparater og mikroorganismer

Midlene og nytteorganismene i B1 og B2 er godkjent av Mattilsynet i følge Lov og Forskrift om plantevernmidler¹⁵². Listene vil kunne endre seg, og det er derfor viktig å sjekke de oppdaterte listene på Mattilsynets internettsider

B1. Nytteorganismer som er godkjent til biologisk bekjempelse i økologisk landbruk¹⁵³

Oversikt over nytteorganismer som tillates brukt finnes på Mattilsynets internettsider (<http://landbrukstilsynet.mattilsynet.no/plantevernmidler/bio.cfm>)

B2. Preparater som er tillatt brukt i økologisk landbruk¹⁵⁴

Oversikt over aktuelle preparater finnes på Mattilsynets hjemmesider (<http://landbrukstilsynet.mattilsynet.no/plantevernmidler/oko.cfm>)

Bruk av yrkespreparater forutsetter autorisasjonsbevis¹⁵⁵. For noen av midlene kreves en forhåndstillatelse fra kontrollorganet. Disse er markert i kolonnen ”Kommentar” i lista på internett.

C. Hjemmelagde planteuttrekk og preparater (plantestyrkende middel)

Det har blitt utarbeidet en liste over planter og enkelte andre stoffer som brukes ved tilberedning av hjemmelagde plantestyrkende preparater. Disse er inndelt i tre grupper ut i fra helserisikoen forbundet med de forskjellige stoffene:

Gruppe 1, Planter o.a. uten særlige merknader:

Brennesle (*Urtica sp.*)

Karve (*Carum carvi*)

Kepaløk (*Allium cepa*)

¹⁵¹ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 Vedlegg I, A, 3.

¹⁵² Jf. Lov om matproduksjon og mattrygghet (Mattloven) nr. 124/2003 og Forskrift om plantevernmidler nr. 1138/2004.

¹⁵³ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1073/2000) Vedlegg I, A, 3 og Vedlegg II (som endret ved fo. (EF) nr. 1488/97), B, II.

¹⁵⁴ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1488/97, fo. (EF) nr. 1804/1999, fo. (EF) nr. 1073/2000 og fo. (EF) nr. 473/2002) Vedlegg II, B.

¹⁵⁵ Jf. Forskrift 26. juli 2004 nr. 1138 om plantevernmidler, § 17.

Pepperrot (*Armoracia rusticana*)
Tang

Algekalk
Bakepulver
Bivoks
Grønnsåpe
Kisel
Steinmel
Vegetabiliske oljer

Gruppe 2, Planter som kan gi allergi

Hvitløk (*Allium sativum*)
Kamille (*Chamomilla recutita* = *Matricaria recutita*)
Løvetann (*Taraxacum* sp.)
Rabarbra (*Rheum* sp.)
Ryllik (*Achillea millefolium*)

Gruppe 3, Planter o.a. med merknader

Eik (*Quercus robur* og *Quercus petraea*)¹⁵⁶
Furu (*Pinus* sp.)^{157 158}
Mynte (*Mentha* sp.)¹⁵⁹
Snelleplanter (*Equisetum* sp.)¹⁶⁰
Tomat (*Lycopersicon esculentum*)¹
Vendelrot (*Valeriana* sp.)¹

Aske fra ubehandlede tre, planter og frø¹⁶¹
Brent kalk¹⁶²
Natriumsilikat (vannglass)⁷

Forsiktighetsregler ved fremstilling og bruk av hjemmelagde midler i gruppe 2 og 3:

Generelt bør det brukes hansker ved tillaging av preparatene. Man bør også unngå å få slike planteuttrekk o.a. i øynene. Planteuttrekk må lages under kontrollerte betingelser. Uttrekkene i gruppe 3 må oppbevares utilgjengelig for barn, og spredningen må foretas av voksne. Rester av uttrekk kan helles i vanlig avløp eller deponeres et egnet sted hvor det ikke er risiko for at noen kommer i direkte kontakt med stoffene.

Det må være en behandlingsfrist for kulturer (minstetid fra behandling til høsting) for spiselige produkter når det gjelder midler fra gruppe 2 og 3. Dette for at eventuelle giftstoffer fra de hjemmelagde midlene skal kunne brytes ned, slik at det ikke skal finnes rester i eller på produktene. Behandlingsfristen er generelt to uker. Det bør også utvises forsiktighet ved

¹⁵⁶ Inneholder giftige stoffer, men i så små mengder at de anses som akseptable.

¹⁵⁷ Inneholder stoffer som kan gi allergi.

¹⁵⁸ Furu unntatt *P. ponderosa* som inneholder fosterskadelige stoffer.

¹⁵⁹ Mynter unntatt *M. pulegium* (poleimynte), *M. canadensis* og *M. logifolia* (gråmynte) som er giftige. Vær oppmerksom på forvekslingsfaren.

¹⁶⁰ Sneller unntatt myrsnelle som er giftig. Vær oppmerksom på forvekslingsfaren.

¹⁶¹ Stoffet kan være etsende.

¹⁶² Stoffet er etsende. Det må brukes hansker, øyevern og egnet arbeidstøy.

håndtering av prydplanter/ plantedeler (for eksempel snittblomster) like etter at disse er sprøytet med uttrekk av planter fra gruppe 2 og 3. Det bør derfor gå minst 24 timer fra man behandler kulturene til de håndteres.

Liste 3: Fôrmidler, ingredienser og tilsetninger i økologisk og ikke-økologisk fôr

Økologiske fôrvarer:

Alle økologiske vegetabiliske fôrvarer kan benyttes. Bare økologiske animalske fôrvarer fra gruppe B og mineralske fôrvarer fra gruppe C kan benyttes. Bare tilsetningsstoffer og tekniske hjelpemidler fra gruppe D kan benyttes

Konvensjonelle fôrvarer:

Noen av de konvensjonelle vegetabiliske fôrvarer fra gruppe A kan benyttes uten forhåndstillatelse fra kontrollorganet. En liste over disse fôrvarer er tilgjengelig på Mattilsynets nettsider (<http://www.mattilsynet.no/okologisk>).

Lista vil kunne endre seg, så det er viktig å sjekke den oppdaterte versjonen!

Ved behov for andre konvensjonelle fôrvarer enn de som er oppført på nevnte liste, kan det søkes om å få bruke konvensjonelle vegetabiliske fôrvarer fra gruppe A eller konvensjonelle animalske fôrvarer fra gruppe B.

Se for øvrig punkt 4.6.5 for begrensninger på mengde konvensjonelt fôr tillatt.

Gruppe A) Konvensjonelle fôrvarer av vegetabilisk opprinnelse som kan tillates brukt i økologisk landbruk (restriksjonsbelagt ¹⁶³:

1. Korn samt produkter og biprodukter av korn. Kun følgende produkter i denne kategorien tillates brukt:
 - havre i form av hele korn, flak, fôrmel, skallmel og kli
 - bygg i form av hele korn, protein og fôrmel
 - formalt fôrris
 - hirse i form av hele korn
 - rug i form av hele korn, protein og fôrmel
 - durra i form av hele korn (*Sorghum bicolor* L.)
 - hvete i form av hele korn, fôrmel, kli, glutenfôr, gluten og kim
 - spelt i form av hele korn
 - triticale i form av hele korn
 - mais i form av hele korn, kli, fôrmel, kim ekspeller og gluten
 - maltspirer
 - mask

2. Oljeholdige frø og frukter samt produkter og biprodukter av disse. Kun følgende produkter i denne kategorien tillates brukt:
 - raps, rapsfrø ekspeller og rapsskall
 - soyabønner (varmebehandlet og ristet), soyabønner ekspeller og skall
 - solsikkefrø og solsikkefrø ekspeller
 - bomullsfrø og bomullsfrø ekspeller
 - linfrø og linfrø ekspeller

¹⁶³ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 2277/2003) Vedlegg II, C.

- sesamfrø og sesamfrø ekspeller
 - palmekjerne ekspeller
 - gresskarfrø ekspeller
 - oliven og olivenpulp (fra fysisk ekstraksjon)
 - vegetabilske oljer (fra fysisk ekstraksjon)
3. Frø av belgplanter samt produkter og biprodukter av disse. Kun følgende produkter i denne kategorien tillates brukt:
- kikert, fôrmel og kli
 - linsevikke, fôrmel og kli
 - fôrskolm som har gjennomgått egnet varmebehandling
 - erter, fôrmel og kli
 - bønner, fôrmel og kli
 - hestebønner, fôrmel og kli
 - vikke, fôrmel og kli
 - lupin, fôrmel og kli
4. Poteter og rotvekster samt produkter og biprodukter av disse. Kun følgende produkter i denne kategorien tillates brukt:
- sukkerbetepulp
 - potet
 - potetpulp (biprodukt fra framstilling av potetstivelse),
 - potetstivelse
 - potetprotein
 - søtpotet (knoll)
 - manioka (røtter)
5. Frø og frukter samt produkter og biprodukter av disse. Kun følgende produkter i denne kategorien tillates brukt:
- johannesbrød, belger og fôrmel
 - gresskar
 - sitruspulp
 - eple, pære, fersken, fiken og fruktpulp
 - drue og druepulp
 - kastanjer
 - valnøtter
 - hasselnøtt ekspeller
 - kakao ekspeller og skall
 - eikenøtter
6. Tørkede planteprodukter og grovfôr. Kun følgende produkter i denne kategorien tillates brukt:
- luserne og lusernemel
 - kløver og kløvermel
 - gras og grasmel
 - høy
 - silo
 - kornhalm
 - rotgrønnsaker

7. Andre planter samt produkter og biprodukter av disse. Kun følgende produkter i denne kategorien tillates brukt:
- (sukker) rørmelasse
 - algemel (Framkommet ved tørking og knusing av havalger, særlig brunalger. Varen kan være vasket for å redusere jodinnholdet)
 - planteekstrakt og -pulver
 - vegetabiliske proteinekstrakter (kun til unge dyr)
 - krydder og krydderurter

Gruppe B) Fôrvarer av animalsk opprinnelse som tillates brukt i økologisk landbruk (fri bruk av økologiske fôrvarer, restriksjonsbelagte konvensjonelle fôrvarer)

1. Melk og melkeprodukter. Kun følgende produkter i denne kategorien tillates brukt:
- rå melk (som ikke er oppvarmet til over 40° C eller behandlet på tilsvarende vis)
 - melkepulver
 - skummetmelk og skummetmelkpulver
 - kjernemelk og kjernemelkpulver
 - myse
 - mysepulver
 - mysepulver med lavt sukkerinnhold
 - myseproteinpulver (ekstrahert ved fysisk behandling)
 - kaseinpulver
 - laktosepulver
2. Fisk og andre havdyr samt produkter og biprodukter av disse. Kun følgende produkter i denne kategorien tillates brukt:
- fisk, fiskeolje og torskelevertran
 - autolysater, hydrolysater og proteolysater fra fisk
 - bløtdyr og skalldyr framstilt ved enzymprosess (også i oppløselig form) – kun til unge dyr
 - fiskemel
3. Egg og eggprodukter til bruk som fjørfefôr, fortrinnsvis fra egen driftsenhet.

Gruppe C) Fôrvarer av mineralsk opprinnelse som tillates brukt i økologisk landbruk

Natrium:

- ikke raffinert havsalt
- ubehandlet steinsalt
- natriumsulfat
- natriumkarbonat
- natriumbikarbonat
- natriumklorid

Kalium:

- kaliumklorid

Kalsium:

- mergel
- skall fra vanddyr (herunder bein fra tiarmed blekksprut)
- kalsiumkarbonat
- kalsiumlaktat
- kalsiumglukonat

Fosfor:

- defluorinert dikalsiumfosfat
- defluorinert monokalsiumfosfat
- mononatriumfosfat
- kalsiummagnesiumfosfat
- kalsiumnatriumfosfat

Magnesium:

- vannfritt magnesium
- magnesiumsulfat
- magnesiumklorid
- magnesiumkarbonat
- magnesiumfosfat

Svovel:

- natriumsulfat

Gruppe D) Tilsetningsstoffer og tekniske hjelpemidler som brukes i fôr som tillates brukt i økologisk landbruk:

1. Tilsetningsstoffer i fôrvarer¹⁶⁴:

1.1 Mikronæringsstoffer

Kun følgende produkter i denne kategorien er tillatt brukt:

E 1 Jern:

- jern(II)karbonat
- jern(II)sulfat, monohydrat
- jern(III)oksid

E 2 Jod:

- kalsiumjodat vannfritt
- kalsiumjodat, heksahydrat
- kaliumjodid

E 3 Kobolt:

- kobolt(II)sulfat, monohydrat og/eller heptahydrat
- basisk kobolt(II)karbonat, monohydrat

¹⁶⁴ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999 og fo. (EF) nr. 2277/2003) Vedlegg II, D.

E 4 Kobber:

- kobber(II)oksid
- basisk kobber(II)karbonat, monohydrat
- kobber(II)sulfat, pentahydrat

E 5 Mangan:

- mangan(II)karbonat
- mangan (II og III) oksid
- mangan(II)sulfat, mono- og/eller tetrahydrat

E 6 Sink:

- sinkkarbonat
- sinkoksid
- sinksulfat, mono- og/eller heptahydrat

E 7 Molybden:

- ammoniummolybdat
- natriummolybdat

E 8 Selen:

- natriumselenat
- natriumselenitt

1.2 Vitaminer, provitaminer og kjemisk veldefinerte stoffer med tilsvarende virkning:

Kun følgende stoffer i denne kategorien er tillatt brukt:

Vitaminer tillatt i henhold til forskrift om fôrvarer¹⁶⁵.

Vitaminene skal fortrinnsvis være framstilt av råmaterialer som naturlig inngår i fôret. Hvis dette ikke dekker vitaminbehovet er følgende tillatt brukt:

- Til enmagede dyr: syntetiske vitaminer som er identiske med naturlige vitaminer
- Til drøvtyggere: syntetiske vitaminer A, D og E som er identiske med naturlige vitaminer.

1.3 Enzymer:

Enzymer som er tillatt i henhold til forskrift om fôrvarer.

1.4 Mikroorganismer:

Mikroorganismer som er tillatt i henhold til forskrift om fôrvarer.

1.5 Konserveringsmidler:

Kun følgende stoffer i denne kategorien:

- E 200 sorbinsyre
- E 236 maursyre kun tillatt til ensilering når værforholda krever det
- E 260 eddiksyre kun tillatt til ensilering når værforholda krever det
- E 270 melkesyre kun tillatt til ensilering når værforholda krever det
- E 280 propionsyre kun tillatt til ensilering når værforholda krever det

¹⁶⁵ Jf. fo. (EF) nr. 1290/2002.

- E 330 sitronsyre

1.6 Bindemidler, antiklumpemidler og koaguleringsmidler:

Kun følgende stoffer i denne kategorien:

- E 470 kalsiumtearar av naturlig opprinnelse
- E 551b silisiumdioksid
- E 551c kiselgur
- E 558 bentonitt
- E 559 kaolin
- E 561 vermikulitt
- E 562 sepiolitt
- E 599 perlitt

1.7 Antioksydanter:

Kun følgende stoffer i denne kategorien:

- E 306 Sterkt tokoferolholdige ekstrakter av naturlig opprinnelse

1.8 Ensileringsmidler og hjelpestoffer brukt ved ensilering:

- enzymer, gjær og bakterier som er tillatt i henhold til forskrift om fôrvarer
- havsalt
- ubehandlet stensalt
- myse
- sukker
- sukkerroesnitter/saft
- kommel/cerealflour
- melasse

2. Visse produkter som brukes i fôrvarer:

Kun følgende produkter i denne kategorien:

- ølgjær

Liste 4: Produkter til rengjøring og desinfisering av og skadedyrbekjempelse i bygninger og anlegg til husdyr

Kun følgende rengjøringsprodukter kan brukes til rengjøring og desinfisering av bygninger og anlegg til husdyr¹⁶⁶:

Hydrogenperoxid
Kalium- og natriumsåpe (grønnsåpe)
Vann og damp
Kalk (også lesket og ulesket)
Natriumhypoklorid
Kaustisk soda
Kaliumhydroxid
Naturlig planteekstrakter
Sitronsyre, pereddiksyre, maursyre, melkesyre, oxalsyre, eddiksyre
Alkohol
Salpetersyre (til melke- og meieriutstyr)
Fosforsyre (til melke- og meieriutstyr)
Formalin
Natriumkarbonat
Produkter til rengjøring og desinfisering av jur og melkeutstyr – alle som er tillatt i konvensjonelt husdyrhold

Rodenticider – alle som er tillatt brukt i bygninger til konvensjonelle husdyr

¹⁶⁶ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg II, E.

Liste 5: Største tillatte dyretall per dekar¹⁶⁷

Dyreslag	Største tillatte antall dyr per daa ved økologisk produksjon	Største antall dyr per dekar ved konvensjonell produksjon ¹⁶⁸
Ungdyr av storfe under ett år	0,70	0,75
Ungdyr over ett år	0,50	0,75
Melkedyr	0,20	0,25
Ammekyr	0,30	0,37
Okser over to år		
Vinterfôra sauer ved fire mnd. utmarksbeite	1,75	1,75
Hester	0,30	0,50
Avlskaniner	10	10
Slaktekaniner	100	150
Geiter ved to mnd. utmarksbeite	1,75	1,75
Slaktegriser (helårs slaktegris plasser) ¹⁶⁹	1,70	1,80
Avlsgriser	0,75	0,75
Verpehøns	20	20
Slaktekyllinger (helårs plasser) ¹⁷⁰	65	70

¹⁶⁷ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg VII.

¹⁶⁸ Forskrift 4. juli 2003 nr. 951 om gjødselvarer mv. av organisk opphav, Vedlegg 2.

¹⁶⁹ 2,5 insett årlig.

¹⁷⁰ 5,0 insett årlig.

Liste 6: Minste innendørs- og utendørsareal og andre bygningskarakteristika for forskjellige produksjonsdyr¹⁷¹

1. Storfe, småfe og svin

Kravene til inne- og uteareal for storfe, småfe og svin gjelder bare for dyr i bygninger bygd etter 01.01.2001. Fra 01.01.2011 gjelder kravene for dyr i alle bygninger¹⁷².

	Inneareal		Uteareal (luftegård, ikke beite)
	Minste levendevekt (kg)	Minimum m ² /dyr	Minimum m ² /dyr
Storfe til kjøttproduksjon	Inntil 100	1,5	1,1
	Inntil 200	2,5	1,9
	Inntil 350	4,0	3
	Fra 350 inntil 500	5	3,7
	Over 500	1 m ² /100 kg	0,75 m ² /100 kg)
Melkekyr		6	4,5
Avlsokser		10	30
Småfe		1,5 for sau og geit 0,35 for lam og kje	
Purker med smågris inntil 40 dager		7,5	2,5
Slaktegris	Inntil 50	0,8	0,6
	Inntil 85	1,1	0,8
	Inntil 110	1,3	1
Smågris	Over 40 dager og inntil 30 kg	0,6	0,4
Avlssvin		2,5 (hunndyr)	1,9 (hunndyr)
		6,0 (hanndyr)	8,0 (hanndyr)

¹⁷¹ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg VIII.

¹⁷² Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 8.5.1.

2. Fjørfe¹⁷²

	Innendørsareal			Uteareal (tilgjengelig m ² per dyr)	
	Antall dyr/ m ²	Antall cm vaglepinne /dyr	Verpekasse	Gjeldende for dyr i bygninger oppført før 01.01.2001	Gjeldende for dyr i bygninger oppført etter 01.01.2001, og for alle fra 01.01.2011 (forutsatt at grensen på 17 kg N/daa/år ikke overskrides ¹⁷³)
Verpehøner	6	18 cm	8 pr verpekasse eller i tilfelle av felles verpekasser 120 cm ² /dyr	2,5	4
Fjørfe for slakt	10 med maksimum 21 kg levendevekt/ m ²	20 cm (kun for perlehøns)		2,5 for slaktekyllinger/perlehøns 2,5 for ender 6 for kalkuner 6 for gjess	4 for slaktekyllinger/perlehøns 4,5 ender 10 kalkuner 15 gjess
Slaktekylling i mobile hus	16 ¹⁷⁴ med maksimum 30 kg levendevekt/ m ²				2,5

3. Kaniner

	Inneareal (m ² /dyr) ¹⁷⁵	Anbefalt uteareal (m ² /dyr)
Angorakaniner	0,2	1,5
Slaktedyr	0,3	2,0
Avlsdyr	0,7	3,0

¹⁷³ Jf. økologiforskriften §4. Jf. fo. (EØF) nr. 2092/91 (som endret ved fo. (EF) nr. 1804/1999) Vedlegg I, B, 7.1.

¹⁷⁴ Kun når det er mobile hus under 150 m² gulvareal, som også er tilgjengelig om natten.

¹⁷⁵ Jf. økologiforskriften §8, 4. ledd.